

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

B 2 10,499

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

000064210

R U D I M E N T A,
OF
G R O N D E N
DER
NEDERDUITSCH E SPRAAKE,

UITGEGEEVEN DOOR DE
M A A T S C H A P P I J:
TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

TWEDE DRUK.

T. LEIJDEN, DEVENTER, en UTRECHT, bij
D. DU MORTIER EN ZOON,
J. H. DE LANGE, en
G. T. VAN PADDENBURG EN ZOON,
M D C C C I I.

THE UNIVERSITY OF

OF

THE STATE OF

NEW YORK

IN SENATE

JANUARY 18, 1900

REPORT

OF THE

COMMISSIONERS

IN SENATE
JANUARY 18, 1900
OF THE
COMMISSIONERS

B E R I C H T.

Het schrijven eener zuivere Nederduitsche Taale is, zonder twijfel, een vereischte in elken Schrijver, en een sieraad onzer Vaderlandsche Jeugd. Te lang wierd dit bij onze Natie verwaarloosd, waar door sommige lieden zelfs in den waan scheenen gekomen te zijn, dat onze zachtvloeiënde en woordenrijke moederspraake aan geene regelen gebonden ware. Geheel anders dacht onze Maatschappij deswegen: zij bekroonde eene Nederduitsche Grammatica van L. VAN BOLHUIS, en gaf vervolgens tweemaal eene Rudimenta, of Beknopte Spraakkunst, als Prijsvraage, op, zonder echter daar door in de gelegenheid te komen, om eene der daar op ingezondene Verhandelingen te kunnen bekroonen.

De Algemeene Vergadering van den jaare 1797, oordeelende, dat eene hernieuwde opgaave van deeze stoffe, de bereiking van derzelve nuttig oogmerk alleen vertraagde, droeg, om die reden, de bezorging van eene Nederduitsche Rudimenta aan Hoofdbestuurders op, welke, eene Commissie uit

hun midden benoemd hebbende, deeze laatste gelegenheid gevonden heeft, om een reeds vervaardigd werkjen van G. VAN VARIK, Kost-Schoolhouder alhier, volgens haar ontwerp geschikt, en door den Schrijver, onder haar opzicht, tot eene Rudimenta gevormd, aan deeze Maatschappij aan te bieden: welke thans het Eerste Stukjen, in hetwelk alle de Regelen onzer Spraake voorkomen, in het licht doet treden, met den wensch, dat hetzelfde veelen van het opkomend geslachte in staat zal stellen, om het volgend tweede Stukjen, dat enkel tot oefening van Spraak-kundige Leerlingen geschreeven is, met vrugt, en volgens het oogmerk, waar toe hetzelfde is opgesteld, te kunnen gebruiken.

Op last der Maatschappij.

G. BRENDER à BRANDIS,

Secretaris.

AMSTELDAM

den 27. van Hooimaand

1799.

BE.

B E R I C H T

VOOR DE

T W E E D E U I T G A V E

Eene tweede Druk deezer RUDIMENTA, door het ongemeen sterk vertier, noodzaaklijk geworden zijnde, heeft men deeze gelegenheid waargenomen om het Werk zelve, van eenige, door verschillende omstandigheden veroorzaakte, misstellingen en onnauwkeurigheden te zuiveren; de Gebruiker ontvangt dus het zelve thans aanmerkelijk verbeterd, met den wensch, dat het zelve alzo ook eene uitgebreider nuttigheid moge ten gevolge hebben, en de algemeene beschaaving, waar van eene juiste kennis zijner moe-

VI

dertaale een zoo aanmerkelijk deel uitmaakt,
moge bevorderen. Terwijl dan ook den
meesten spoed zal gemaakt worden, ten ein-
de het tweede Stukjen deezes Werks, waar-
van in het Bericht voor de eerste Uitgave
gewag wordt gemaakt, het licht te doen
zien.

Op last der Maatschappij.

Hend. Ravestein

Secretaris.

AMSTERDAM,
den 27^{den} van Wintermaand
1802.

VOOR.

VOORBERICHT

VAN DEN

S C H R I J V E R.

Dat de kennis onzer moederspraak eene nuttige zaak is, — en dat men dezelve reeds in de scholen moet onderwijzen, zal door niemand in twijfel worden getrokken. —

Dan, daar de meeste, hoewel anders fraaië, Nederduitsche spraakkunsten ongeschikt zijn, uit hoofde van derzelver breedvoerigheid, om door *Kinderen* begreepen te worden, zoo wierd een beknopter werkjen, de Gronden deezer spraake in zich bevattende, te recht, sints langen tijd, begeerd. Ter voldoening aan die begeerte zijn deeze Lessen opgesteld. Met dezelve is inzonderheid bedoeld, om de, anders zoo lastige, Regelen der Nederduitsche spraake zoo gemaklijk als doenlijk ware voor te stellen. Ten dien einde is ook de stijl, zoo veel mogelijk, naar de vatbaarheid der Kinderen geschikt; alles wat maar naar overtaligheid geleck is weggelaaten; en alleen de *Gronden* der Nederduitsche spraake zijn daar in zoodanig voorgesteld, dat de Leerlingen, na dit boekjen wel begreepen te hebben, met vrucht, andere, uitgebreider, Taalkundige boeken zullen kunnen leezen. —

Dit eerste Stukjen wordt door een tweede gevolgd, het welk eene schets van opstellen behelst, om door de leerlingen te worden overgeschreeven, en tevens de Spel- en Taalfouten, die daar in met opzet, doch ordenlijk, gemaakt zijn, te verbeteren.

Dit leert, gelijk ieder des kundige weet, zeer scherp, om dat de Leerlingen daar door verplicht worden, het geen zij te vooren geleerd hebben wel te onthouden, of geduurig weder na te zien — Dit is dan zoo veel als eene herhaaling van het eerste

ste Stukjen, of liever, het beschouwende, werkdaadig oefenen; het geen zeer nuttig is, om hen alle in het gebreken te brengen.

Men gevee dan dit boekjen alleen zulke kinderen in handen, die reeds in het leezen zoo verre gevorderd zijn, dat zij met verstand en oordeel kunnen leezen. — En op dat het gevoeglijk in één jaar zonde kunnen afgehandeld worden, laate men hen iederé week éene afdeeling, of les, zaaklijk, en niet woordelijk, van buigen leeren; handelende de Onderwijzer met hun één of twee uren, op den bepaalden dag in elke week, over die les, welke zij die week geleerd hebben; om hen de daar in voorkomende zaak, of zaken, met bijvoeging en vermeerdering van voorbeelden, nog duidelijker en bevatliker te maaken.

Intuschen leere men hen de verbuiging der buigbare woorden, en laate hen uit de bijgevoegde Hjary dagelijks, één of twee woorden verbuigen, zoo lang, tot dat zij daar zoo ervaaten in zijn; dat zij het zonder gebreken kunnen doen; — vervolgens laate men hen de werkwoorden vervoegen; — en, zoo dra zij dit ook zonder gebreken doen, laate men hen, eindelijk, de in het tweede Stukjen voorkomende, met opzet slechte gespelde, voorbeelden of opstellen, overschrijven.

Zie daar het geen ik gemeend hebbe omtrent het gebruik van dit werkjen, vooraf, te moeten berichten. — Verder wenshende, dat er zoo veel nut uit-deeze lessen getrokken mag worden, dat het de ontluikende geesvermogens der Jeugd; met opzicht tot het wél kennen onzer moederspraake, méér en méér doe-ontwikkelen; den lust aanwakkere tot een naarfzig onderzoek in nitgebreider opgestelde boeken; en dit werkjen daar door iets moge toebrengen tot het **ALGEMEENE NUT**.

En moge die bewaarheid worden, dan zal dit mijn meest loof en blijdschap zijn.

R.U.

R U D - I M E N T A ;
O F
G R O N D E N
D E R
N E D E R D U I T S C H E S P R A A K E .

I . L E S .

. *Over de Spraakkunst in 't algemeen.*

SPRAAKKUNST is de kunst, om naar den aart van de taal te spreken en te schrijven.

Om eene taal goed te kennen, moet men twee-zaaken leeren: als 1. goed spellen en leezen naar den rechten klank; 2. goed spellen en schrijven naar den aart, de eigenschap en de bijzondere betekenis van de woorden.

Tot het spellen en leezen wordt verëischt, 1. eene kennis der letteren; 2. de samenvoeging van letteren tot lettergreepen; 3. de woorden duidelijk te kunnen leezen en begrijpen.

Dit alles wordt, ten opzichte van de Nederduitsehe Taal, duidelijc geleerd in het *Spel- en Leesboekjen*; de *Trag der Feugd*, en de *Verhandeling over het kunstmatig leezen*; allen uitgegeeven door de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, en daarom onnoodig hier weder herhaald te worden.

Om onze Taal goed te spellen en te schrijven, moet men 1. niet te veel, noch te weinig letters gebruiken: maar op den aart of de afleiding van de woorden letten; en daarom moet men 2. van de verbuiging, en vervoeging een toereikend denkbeeld hebben; en 3. de woorden op eene duidelijke en sierlijke wijze tot eenen zin weeten te schikken: zonder dat is het onmogelijk, dat wij een'ander', of een ander ons goed kan verstaan.

II. L E S.

Vervolg van de voorige.

Men verkrijgt een goed denkbeeld aangaande het juist spellen der woorden, door de letters in *Klinkers* en *Medeklinkers* te verdeelen, en deeze laatsten wederom in zachte en scherpe.

Klinkers zijn zulke letters, die zonder behulp van andere letteren kunnen uitgesproken worden, en op zich zelve klinken; en zoo zijn 'er vijf, als: A, E, I, O, U.

Medeklinkers zijn letters, die niet klinken dan met behulp van een' der voorige Klinkers, en dus zonder dezelve niet kunnen uitgesproken worden; als: B, D, F, G, H, K, L, M, N, P, R, S, T, V, W, en Z; waar van *b, d, g, v, en z* zacht zijn, in tegenoverstelling van *p, t, ch, f, en s*, welke scherp zijn. De klinkletter *i*, voorkomende aan het begin eener lettergreep, waar in op dezelve nog eene klinkletter volgt, wordt, in dat geval, medeklinker; veränderend: als dan in het schrijven van vorm; te weeten in deezer voege J—j — en verkrijgende ook eenen anderen klank. — Over de letters

C,

C, Q, X en Y, als uitheemsche, zie men de xxxiv. Les. Als mede over de verdubbelde *t*, welke, in deezer voege IJ, ij geschreeven, bij ons, in de uitspraak van klank verändert, en, offchoon geen eigenlijke klinker zijnde, echter een enkelvoudig geluid oplevert, zie men insgelijks de xxxiv. Les.

Deeze letteren worden te samen gevoegd [tot lettergreepen en woorden,

Door het samenvoegen van twee of drie verschillende klinkletters verkrijgt men een vermengd geluid, en dat noemt men dan *twee-* of *drieklanken*; b. v. *tweeklanken*: AI in *mat*; AU in *Paulus*; EI in *meid*; EU in *deugd*; IE in *drie*; OE in *roe*; OU in *goud*; UI in *pui*; *drieklanken*: AAI in *fraai*; AAU in *staauw*; EEU in *leeuw*; OOI in *mooi*; OEI in *foei*; IEU in *nieuw*, enz. — Het gebruik van de *twee-* en *drieklanken* wordt door dagelijks spreken en spellen gemakkelijk geleerd.

Wat de verdere spelling betreft, daar van zal in 't vervolg nader gehandeld worden; want daar toe behoort eene toereikende kennis van de *Woordgronding*.

III. L E S.

Over de Woordgronding in 't algemeen.

Woordgronding is de beschrijving van de algemeene TAALDEELLEN.

Taaldeelen zijn de onderscheidene soorten van woorden, waar uit eene taal is samengesteld. — In onze taal gebruikt men tien soorten van woorden, die men noemt:

1. *Lidwoorden*, 2. *Zelfstandige Naamwoorden*,
3. *Bijvoeglijke Naamwoorden*, 4. *Voor-naamwoorden*,
5. *Werkwoorden*, 6. *Deelwoorden*,
7. *Bij-*

7. *Bijwoorden*, 8. *Voorzetsels*, 9. *Samenvoegsels*, en 10. *Tuschenwerpsels*; de zes eersten zijn veranderlijk, en de vier laatsten onveranderlijk.

IV. L E S.

Over de Geslachten, Getallen en Naamvallen, in het algemeen.

Veränderlijke woorden zijn de zoodanigen, die verbogen kunnen worden.

Bij de verbuiging der veranderlijke woorden moet men vooräl drie zaaken in acht neemen; als: 1. het *Geslacht*; 2. het *Getal*; en 3. de *Naamval*.

Geslachten zijn 'er drie: te weeten, het *Manlijk*, het *Vrouwlijk*, en het *Onzijdig Geslacht*; b. v. de woorden *Man*, *Vader*, *Hemel*, zijn *Manlijk*, of van het manlijk geslacht; *Vrouw*, *Moeder*, *Aarde*, zijn *Vrouwlijk*; *Huis*, *Kind*, en *Uitspanfel* zijn *Onzijdig*.

Hier op moet men nauwkeurig letten, om dat daar van veel afhangt, zoo als het vervolg zal doen zien: doch om door het opgeeven van grondregels te willen beduiden, waar aan men een woord kan kennen, of hoe men kan weeten, dat een woord van het *Manlijk*, *Vrouwlijk*, of *Onzijdig* geslacht zij, zoude een werk zijn, den eerst-beginnenden waarschijnlijk verveelende, eër hij nog die grondregelen kende. Men kan ten dien einde verchiedene goede kenmerken vinden in de *Grammatica* van L. VAN BOLHUIS bladz. 17. — En het beste middel is, dat men de lijst van *Zelfstandige Naamwoorden* door J. PETERSON, in zijn werk

werkjen , getijeld : *Rapsodia van Nederduitsche Taalkunde*, vervat, en ook nu afzonderlijk bij A. LOOSJES P. Z. te *Haarlem* wordende uitgegeeven, geduurig inzie; dan leert men dit, door den tijd, als van zelve.

GETALLEN zijn 'er twee: het ENKELVOUWIG en het MEERVOUWIG *Getal*. — *Enkelvoudig* en *Meêrvoudig* zijn woorden of uitdrukkingen, in de *Spraakunst* gebruikelijk. Een woord is *enkeltvoudig*, als het *één* persoon, of *ééne* zaak betekent; b. v. *Man*, *Vrouw*; *Kind*, *Boom*, *Huis* enz.: — en men noemt een woord *meêrvoudig*, als het *mêêr* dan *één* persoon of *ééne* zaak betekent; b. v. *Mannen*, *Vrouwen*, *Kinderen*, *Boomen*, *Huizen* enz.

NAAMVALLEN zijn 'er zes, en die noemt men: 1. de WERKER; 2. de EIGENAAR; 3. de ONTVANGER; 4. de LIJDER; 5. de TOEHOORER; 6. de DERVER.

Wat den aart of de oorzaak van deeze woorden of hunne naamen betreft, hiervan in 't vervolg nader.

V. L. E. S.

Over de Lidwoorden.

De LIDWOORDEN worden doorgaans vóór het Naamwoord gesteld, en geeven deszelfs geslacht, getal, en naamval te kennen; men verdeelt dezelve in *bepaalende* en *niet bepaalende*. — De *bepaalende* Lidwoorden zijn: *De* en *Het*; de *niet bepaalende*: *Een* en *Eene*. Ook als telwoord wordt het lidwoord *één* gebruikt en als dan op dezelfde wijs verbogen.

De Lidwoorden ondergaan, door de buiging in de onderscheidene naamvallen, de volgende veranderingen. Hts

Het bepaalend Lidwoord.

D E,

Mantlijk Geslacht.

Eenvouwig.

<i>Werk.</i>	De
<i>Eig.</i>	Des, of vanden
<i>Ortv.</i>	Den, of aan den
<i>Lijd.</i>	Den
<i>Toeh.</i>	—
<i>Derv.</i>	Van den

Meervouwig.

<i>W.</i>	De
<i>E.</i>	Der, of van de
<i>O.</i>	Den, of aan de
<i>L.</i>	De
<i>T.</i>	—
<i>D.</i>	Van de

Vrouwlijk Geslacht.

Eenv.

<i>Werk.</i>	De
<i>Eig.</i>	Der, of van de
<i>Ortv.</i>	Der, of aan de
<i>Lijd.</i>	De
<i>Toeh.</i>	—
<i>Derv.</i>	Van de

Meerv.

<i>W.</i>	De
<i>E.</i>	Der, of van de
<i>O.</i>	Der, of aan de
<i>L.</i>	De
<i>T.</i>	—
<i>D.</i>	Van de

H E T

Onzijdig Geslacht.

Eenv.

<i>Werk.</i>	Het
<i>Eig.</i>	Des, of van het
<i>Ortv.</i>	Den, of aan het
<i>Lijd.</i>	Het
<i>Toeh.</i>	—
<i>Derv.</i>	Van het

Meerv.

<i>W.</i>	De
<i>E.</i>	Der, of van de
<i>O.</i>	Den, of aan de
<i>L.</i>	De
<i>T.</i>	—
<i>D.</i>	Van de

Een

Het niet bepakkend Lidwoord.

EEN

Mannelijk Geslacht.

<i>Eenvouwig.</i>		<i>Meervouwig.</i>	
<i>W.</i> Een		<i>W.</i> —	
<i>E.</i> Eens, of van eenen		<i>E.</i> Van	
<i>O.</i> Eenem, of aan eenen		<i>O.</i> Aan	
<i>L.</i> Eenem		<i>L.</i> —	
<i>T.</i> —		<i>T.</i> —	
<i>D.</i> Van eenen		<i>D.</i> Van	

EEN

Vrouwlijk Geslacht.

<i>Eeny.</i>		<i>Meery.</i>	
<i>W.</i> Eene		<i>W.</i> —	
<i>E.</i> Eener, of van eene		<i>E.</i> Van	
<i>O.</i> Aan eene, of eener.		<i>O.</i> Aan	
<i>L.</i> Eene		<i>L.</i> —	
<i>T.</i> —		<i>T.</i> —	
<i>D.</i> Van eene		<i>D.</i> Van	

EEN

Onzijdig Geslacht.

<i>Echy.</i>		<i>Meery.</i>	
<i>W.</i> Een		<i>W.</i> —	
<i>E.</i> Eens, of van eenen		<i>E.</i> Van	
<i>O.</i> Aan een, of eenen		<i>O.</i> Aan	
<i>L.</i> Een		<i>L.</i> —	
<i>T.</i> —		<i>T.</i> —	
<i>D.</i> Van een		<i>D.</i> Van	

Over de Zelfstandige Naamwoorden
in 's algemeen.

Een ZELFSTANDIG NAAMWOORD is een woord, dat een *persoon*, of eene *zaak* te kennen geeft, en voor 't welk men de woordjens: *De, Het, Een* of *Eene* kan plaatsen; bij voorb. *de Man, de Vrouw, het Kind; een Vader, een Goedheid*, enz. en dat wijders met een *Werkwoord* eenen goeder zin uitmaakt; als: *de Boer werkt, de Meid schuurt, het Kind speelt*, enz.

Men noemt een Zelfstandig Naamwoord **MANLIJK**, wanneer het gebruik wil, dat men voor het zelve plaats de Lidwoordjens *De* of *Een*. — Men noemt het **VRUWLIJK**, wanneer men voor het zelve plaatsen moet, *De* of *Eene*; en **ONZIDIG**, wanneer de woordjens *Het* of *Een* voor het zelve moeten geplaatst worden.

De Zelfstandige Naamwoorden maaken in het algemeen hun *meervouwig*, door achter het enkelvoudig woord *en* te zetten; bij voorb.

Enkely.

BOOM.
PAARD.
BORD.
DING.
LEERLING.
STERVELING.

Meerv.

BOOMEN.
PAARDEN.
BORDEN.
DINGEN.
LEERLINGEN.
STERVELINGEN.

Sommigen, echter, maaken hun *meervouwig* met de bijvoeging van *s* achter het *eenvoud*; als: *Vader, Vaders; Broeder, Broeders*; en tot dee-

zen behooren alle de verklein - naamen; als: *Mannetjen, Mannetjens; Bandjen, Bandjens*, enz.

Dewijl de Zelfstandige Naamwoorden van drie geslachten zijn, zoó zijn er ook drie *naambuigingen*; en daar ieder geslacht twee getallen heeft, als het *Enkel-* en *Meervouwig*; zoó heeft ieder dier naambuigingen ook twee getallen.

Eenige voorbeelden van verbuiging der Zelfstandige Naamwoorden, zullen het best ter opheldering strekken van de beschrijvingen; in deeze en de voorgige lesfen vervat.

V I I. L E S.

Voorbeelden van de verbuiging der Zelfstandige Naamwoorden.

Verbuiging van het Zelfstandig Naamwoord **BROEDER**, tot een voorbeeld voor de *manlijke* woorden.

Enkelvouwig:	Meervouwig.
W. de Broeder	W. de Broeders
E. des Broeders, of van den Broeder	E. der Broederen; of van de Broeders
O. den Broeder, of aan den Broeder	O. den Broederen; of aan de Broeders
L. den Broeder	L. de Broeders
T. ó Broeder	T. ó Broeders
D. van den Broeder	D. van de Broeders

B

Ver-

Verbuiging van het Zelfftandig Naamwoord
ZUSTER, tot een voorbeeld voor de
vrouwlijke woorden.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

W. <i>de Zuster</i>	W. <i>de Zusters</i>
E. <i>van de, of der Zus- ter</i>	E. <i>van de Zusters, of der Zusteren</i>
O. <i>aan de Zuster, of der Zuster</i>	O. <i>aan de, of der Zus- teren</i>
L. <i>de Zuster</i>	L. <i>de Zusters</i>
T. <i>6 Zuster</i>	T. <i>6 Zusters</i>
D. <i>van de Zuster</i>	D. <i>van de Zusters</i>

Verbuiging van het Zelfftandig Naamwoord
DEKSEL, tot een voorbeeld voor de
onzijdige woorden.

Enkelvoudig.

Meeryvoudig.

W. <i>het deksel</i>	W. <i>de deksels</i>
E. <i>van het deksel, of des deksels</i>	E. <i>van de deksels, of der dekselen</i>
O. <i>aan het deksel</i>	O. <i>aan de deksels, of den dekselen</i>
L. <i>het deksel</i>	L. <i>de deksels</i>
T. <i>6 deksel</i>	T. <i>6 deksels</i>
D. <i>van het deksel</i>	D. <i>van de deksels</i>

Ver-

Verbuiging van het Zelfstandig Naamwoord **MAN**,
met het Lidwoord **EEN**, tot een voorbeeld
voor de *manlijke* woorden.

Enkelvoudig.	Meervoudig.	
W. <i>een Man</i>	W. *	} <i>Mannen</i>
E. <i>van eenen Man, of eens Mans</i>	E. <i>van</i>	
O. <i>aan eenen Man, of eenen Manne.</i>	O. <i>aan</i>	
L. <i>eenen Man</i>	L. *	
T. * <i>Man</i>	T. *	
D. <i>van eenen Man</i>	D. <i>van</i>	

Verbuiging van het Zelfstandig Naamwoord
VROUW, met het Lidwoord **EENE**,
tot een voorbeeld voor de *vrouw-*
lijke woorden.

Enkelvoudig.	Meervoudig.	
W. <i>eene Vrouw</i>	W. *	} <i>Vrouwen</i>
E. <i>van eene Vrouw, of eener Vrouwe</i>	E. <i>van</i>	
O. <i>aan eene, of eener Vrouwe</i>	O. <i>aan</i>	
L. <i>eene Vrouw</i>	L. *	
T. * <i>Vrouw</i>	T. *	
D. <i>van eene Vrouw</i>	D. <i>van</i>	

B a

Ver-

Verbuiging van het Zelfftandig Naamwoord
KIND, met het Lidwoord **EEN**, tot een
 voorbeeld voor de *enzijdige* woorden.

Enkelvoudig.	Meervoudig.	
W. <i>een Kind</i>	W. *	}
E. <i>van een Kind,</i> <i>of eens Kinds</i>	E. <i>van</i>	
O. <i>aan een Kind,</i> <i>of eenen Kinds</i>	O. <i>aan</i>	
L. <i>een Kind</i>	L. *	
T. * <i>Kind</i>	T. *	
D. <i>van een Kind</i>	D. <i>van</i>	

Uit deeze voorbeelden ziet men, dat de *Eigenaar* en *Ontvanger* op twee wijzen verboogen worden; de reden daar van is, dat wij in onze taal twee wijzen van spreken hebben, als eene *gemeenzaame* en eene *deftige* of verhevene wijze; — de gemeenzaame wijze van spreken leeren wij, als van zelve, door het gebruik, 't welk wij dagelijks daar van maaken; en het leezén van goed opgestelde boeken leert ons den deftigen stijl. — Zie hier nu nog een lijstjen van Zelfftandige Naamwoorden, tot verdere oefening; welke met de letters **M. V.** en **O.** geteekend zijn, om daar door het geslacht van ieder woord aanteduiden: die men naar de bovenstaande voorbeelden kan uitwerken.

Lijst van Zelfftandige Naamwoorden,
tot verdere oefening.

1. Vader M.	4. Moeder V.
2. Berg M.	5. Dochter V.
3. Spiegel M.	6. Kunst V.

7. V.

7. Vaderland O.	22. Wijsheid V.
8. Woord O.	23. Hamer M.
9. Boek O.	24. Kouz V.
10. Nacht M.	25. Werk O.
11. Tafel V.	26. Hemel M.
12. Paard O.	27. Gragt V.
13. Appel M.	28. Oog O.
14. Deugd V.	29. Waaijer M.
15. Huis O.	30. Pastij V.
16. Dief M.	31. Eisch M.
17. Kleet O.	32. Mes O.
18. Neus M.	33. Snuiter M.
19. Bruidegom M.	34. Tang V.
20. Koets V.	35. Geruige M. of V.
21. Uur O.	36. Genade V.

V I I I . L E S .

Van de Bijvoeglijke Naamwoorden in 't algemeen, en derzelve verhuiging.

Bijvoeglijke NAAMWOORDEN zijn de zoodanigen, die de hoedanigheid van eenen *persoon*, of van eene *zaak* te kennen geeven; b. v. een kind kan veele hoedanigheden bezitten; want een kind *is*, of ten minsten het *kan* zijn, *groot*, *goed*, *gehoorzaam*, *vljctig*, *naarstig*: of ook wel *klein*, *kwaad*, *ongehoorzaam*, *lui*, *ew.* Nu, door het bijvoegen van deeze of dergelijke woorden, beduidt men dan de hoedanigheid van dat kind, en daarom noemt men deeze woorden *Bijvoeglijke Naamwoorden*. Dus is het met een kind, en zoo ook met alle dingen gelegen: alles heeft zijne bijzondere hoedanigheden; b. v. een *serlijk* man; de *braave* vrouw; het *moedig* paard;

grootte goedheid; zuivere Hefde; vralijk gejuich; gheoorzaame kinderen, enz.

De *Bijvoeglijke Naamwoorden* zijn aan de Zelfstandige Naamwoorden onderworpen in *geſlacht*, *getal* en *naamval*, en dit maakt hunne verbuiging; — ook veranderen zij door vergrooting of verkleining; het geen men trappen van vergelijking noemt.

De volgenden zijn eenige voorbeelden van derzelve verbuiging.

Verbuijing van een *Bijvoeglijk Naamwoord*, als het Zelfſtandig Naamwoord **MANLIJK** is,

Enkelvoudig.

W.	een eerlijk	en	de eerlijke Man
E.	{ van eenen eerlij-	en	{ van den eerlijken Man
	ken,		
O.	{ of eens eerlijken	en	{ aan den eerlijken Man
	aan eenen eerlijk-		
L.	ken	en	den eerlijken Man
T.	eenen eerlijken	en	den eerlijken Man
D.	van eenen eerlijken	en	van den eerlijken Man

Verbuijing van een *Bijvoeglijk Naamwoord*, als het Zelfſtandig Naamwoord **VROUWLIJK** is,

Enkelvoudig.

W.	eene eerlijke	en	de eerlijke Vrouw
E.	{ van eene eerlijke	en	{ van de eerlijke Vrouwe
	of eener eerlijke		
O.	{ aaneens eerlijke	en	{ aan de eerlijke Vrouw
	of eener eerlijke		
L.	eene eerlijke	en	de eerlijke Vrouw
T.	eene eerlijke	en	de eerlijke Vrouw
D.	van eene eerlijke	en	van de eerlijke Vrouwe

Ver-

Verbuiging van een *Bijvoeglijk Naamwoord*, als het Zelfstandig Naamwoord ONZIJDIG is.

Enkelvoudig.

- W. een eerlijk en het eerlijke Kind
 E. { van een eerlijk en { van het eerlijke Kind
 { eenen eerlijken { of des eerlijken Kinds
 O. { aan een eerlijk en { aan het eerlijke Kind of
 { oonen eerlijken { den eerlijken Kinde.
 L. een eerlijk en het eerlijke Kind
 T. * en 6 eerlijk Kind
 D. van een eerlijk en van het eerlijke Kind

Verbuiging van een *Bijvoeglijk Naamwoord*, als het Zelfstandig Naamwoord MEERVOUDIG is, in alle geslachten.

- W. * eerlijke en de eerlijke
 { van de eerlijke of der eer-
 E. van eerlijke en { lijke Mannen, Vrouwen,
 { wven, Kinderen.
 { aan de eerlijke of } Mannen,
 { den eerlijken }
 O. aan eerlijke en { aan de eerlijke of } Vrouwen
 { der eerlijke }
 { aan de eerlijke of } Kinderen
 { den eerlijken }
 L. * eerlijke en de eerlijke } Mannen
 D. * en 6 eerlijke } Vrouwen
 T. van eerlijke en van de eerlijke } Kinderen

I X. L E S.

Aanmerkingen op de Verbuiging, en over de Trappen van Vergelijking.

Uit deeze voorbeelden ziet men, dat het *Vrouwlijk enkelvoudige* en het *meervoudige* in alle geslachten, (wat de *Bijvoeglijke Naam-*

woorden zangaat, wanneer dezelve verbogen worden met behulp der voorzetsels *van* en *aan*, in den tweeden en derden naamval) even eens is: doch wanneer deeze voorzetsels weggelaten worden, neemt de derde naamval in het *Manlijk* en *Onzijdig* geslacht een *n* aan.

Men hebbe optemerken, dat sommige *Bijvoeglijke Naamwoorden* geene verandering ondergaan: maar voor alle *geslachten*, *getallen* en *naamvallen* onveranderd blijven: zoo als, onder anderen, alle *stoffijke*; bij voorbeeld *de zilveren Lepel*; *de zilveren Lepels*. — *De steenen Brug*; *de steenen Bruggen*.

De **BIJVOEGLIJKE NAAMWOORDEN** veranderen door *vergrooting* of *verkleining*; het geen men *trappen van vergelijking* noemt. (Zie VIII. Les. bl. 14.) Deeze trappen van vergelijking zijn vier in getal: als 1. de *stellende* trap, dat is die, welke alleen uitdrukt hoedanig een persoon of eene zaak is; b. v. *rijk*, *arm*, *hard*, *zacht*, enz. 2. De *vergelijkende* trap, dat is die, welke eene zaak met eene andere zaak vergelijkt, en dus grooter of kleiner maakt; b. v. *rijker*, *armer*, *harder*, *zachter*, enz. 3. De *overtreffende* trap, dat is die, welke de beide voorgaanden in hoedanigheid overtreft; b. v. *rijkst*, *armst*, *hardst*, *zachtst*, enz. 4. De *allesovertreffende* trap, dat is die, welke nog den laatstvoorgaanden te boven gaat; wordende gemaakt door het woordjen *aller* bij den *overtreffenden* trap te voegen; b. v. *allerrijkst*, *allerarmst*, of in het *vrouwlijke*, *allerrijkste*, *allerarmste*, *allerhardste*, *allerzachtste*, enz.

Ter vorming van deeze trappen van vergelijking strekt het volgende tot eenen genoegzaam vasten regel: dat men bij den *stellenden* trap de

uit-

pitgangen ER, ST of STE voege; b. v. bij groot ER gevoegd zijnde, verkrijgt men grooter: dat is de *vergelijkende* trap: — en ST, STE daar bijgevoegd zijnde, dan verkrijgt men grootst of grootste; hetwelk den overtreffenden trap maakt. Zoo ook *jeug* en *jeuger*, of *jeugste*, enz.

Dit gaat zeker in de meeste *Bijvoeglijke Naamwoorden*, doch niet in allen: want sommigen neemen een letter aan; wederom anderen veranderen 'er een, en eenigen wijken geheel van deezen regel af: — doch het doorgaande gebruik, eene herhaalde oefening, benevens een goed gehoor zullen hier tot voldoende regelen verstrekken, naar dewelken men zich zal kunnen richten, om het minst te dwaalen.

Het volgende is eene lijst van *Bijvoeglijke Naamwoorden*, zoo wel om bij de *Zelfstandige Naamwoorden* te voegen, als om de trappen van *Vergelijking* te maaken:

1. Oud.	18. Zwaar.
2. Jong.	19. Dapper.
3. Sterk.	20. Los.
4. Fraai.	21. Malsch.
5. Schoon.	22. Versch.
6. Zwart.	23. Bataafsch.
7. Geleerd.	24. Braaf.
8. Vroom.	25. Wijs.
9. Dom.	26. Grijs.
10. Glad.	27. Goed.
11. Laf.	28. Kwaad.
12. Dik.	29. Veel.
13. Zwak.	30. Weinig.
14. Slap.	NB. Deeze twee laat-
15. Vet.	sten zijn eigenlijk
16. Stil.	bijwoorden.
17. Smal.	

Deze woorden schrijft men op eene leij of papier op deze wijze:

Stell. Trap. Vergel. Trap. Overtr. Trap.
 Oud. Ouder. Oudst of Oudste.
 Lief. Liever. Liefst of Liefste.
 En zoo met alle anderen.

X. L E S.

Over de Vóórnaamwoorden en derzelve verdaaling.

Een *Vóórnaamwoord* is een woord; het welk vóór of in de plaats van een Zelfstandig Naamwoord gesteld wordt.

Hier van zijn zes soorten 1. *Persoonlijke*; 2. *Wederkeerige*; 3. *Bezittelijke*; 4. *Vraagende*; 5. *Aanwijnende*; 6. *Besreklijke*.

PERSOONLIJKE Vóórnaamwoorden zijn woorden, die in plaats van de personen gesteld worden, om daar door de lastige herhaaling van den naam te vermijden; en dat zijn de woorden *Ik, Gij, Hij, Zij, Het, Wij, Gijl., Zij en Men*:

WEDERKEERIGE Vóórnaamwoorden zijn dezelfde als de *persoonlijke*, met bijvoeging van de woorden *zelf*, voor 't M. en O; *zelve* voor 't V, en *zelve* voor 't Meêrvouwig.

BEZITLIJKE Vóórnaamwoorden zijn woorden, die ons de personen aanduiden, welke iets bezitten, h. v. *MIJN Vader, UWE Moeder, ZIJN of HAAR, Zoon, ZIJNE of HAARE Dochter, ONS Kind, HUNNE Boeken, HAARE Pennen*, enz.

VRAAGENDE Vóórnaamwoorden zijn de zooda-

dingen, welke een vraag te kennen geeven; als *wie, wat, welke, hoedanig een*, enz.

AANWIJZENDE *Vóórnaamwoorden* zijn de-
zinken, die de *VRAAGENDE Vóórnaamwoorden*
beëndwoorden, en dus zijn dat de woorden *deze,*
die, en dit, zulke, zoodanig een, enz.

BETREKLIJKE *Vóórnaamwoorden* worden
andere genoemd, om dat zij betrekking hebben op
den persoon, of de zaak, waar van men spreekt;
als: *die, wie, dat, welke of dewelke*, enz.

De volgende voorbeelden zullen dit genoeg-
zaam ophelderen.

*De vrouw, DIE ziek is; de man, WIENS aert
goed is; het kind, DAT braaf leert; de jongen,
DIE, of WELKE mij kwaad doet.*

XI. L E S.

Over de verhuiging der Vóórnaam- woorden.

De *Vóórnaamwoorden* moet men als veran-
derlijke woorden aanmerken; om dat zij, even
als de *Toeyoeglijke Naamwoorden*, aan het *Zelf-
standig Naamwoord* onderworpen zijn, in *ge-
slacht, getal en naamval*. Dat is te zeggen; dat
de *Vóórnaamwoorden*, welke men bij of in plaats
van het *Zelfstandig Naamwoord* plaatst, altijd in
het zelfde *geslacht*, in het zelfde *getal*, en in
den zelfden *naamval* moeten zijn, als het *Zelf-
standig Naamwoord*.

Ver-

28 GRONDEN DER

Verbuiging der *Perfoonlijke Voornaam-
woorden.*

Eerfte Perfoon.		Tweede Perfoon.	
Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
W. <i>Ik</i>	<i>Wij</i>	W. <i>Gij</i>	<i>Gij of Gijle</i>
E. { <i>van mij</i> <i>mijns</i> <i>mijner</i>	{ <i>van ons</i> <i>of</i> <i>onzer</i>	{ <i>van U</i> <i>Uws</i> <i>Uwer</i>	{ <i>van U</i> <i>of</i> <i>Uwer</i>
O. <i>mij of aan</i> <i>mij</i> <i>ons</i>	<i>of aan</i> <i>ons</i>	O. <i>U of aan</i> <i>U</i>	<i>U of aan</i> <i>U</i>
L. <i>mij</i>	<i>ons</i>	L. <i>U</i>	<i>U</i>
D. <i>van mij</i>	<i>van ons</i>	D. <i>van U</i>	<i>van U</i>

Derde Perfoon.

M. Enkelv.	M. Meerv.	V. Enkelv.	Het Meer- vouwige is hetzelfde als
W. <i>Hij</i>	<i>Zij</i>	W. <i>Zij</i>	het Enkel- vouwige
E. { <i>van hem</i> <i>zijns</i> <i>zijner</i>	{ <i>van hen</i> <i>of</i> <i>hunner</i>	E. { <i>van haar</i> <i>of</i> <i>haarer</i>	het Enkel- vouwige
O. <i>hem of aan</i> <i>hem</i>	<i>hen of hun</i> <i>of aan hun</i>	O. <i>haar of</i> <i>aan haar</i>	
L. <i>hem</i>	<i>hen</i>	L. <i>haar</i>	
D. <i>van hem</i>	<i>van hen</i>	D. <i>van haar</i>	

O. Enkelv.	O. Meerv.	Het Perfoonlijke Voor- naamwoord <i>men</i> , alge- meen en onbepaald zijn- de, kan niet verbogen worden.
W. <i>het</i>	<i>Zij</i>	
E. <i>van het</i>	<i>van hem</i> of <i>hunner</i>	
O. <i>het of aan</i> <i>het</i>	<i>hen, hun</i> of <i>aan hun</i>	
L. <i>het</i>	<i>hen</i>	
D. <i>van het</i>	<i>van hen</i>	

Ver-

Verbuiging der WEDERKEERIGE VOOR-
NAAMWOORDEN.

EERSTE PERSOON.

Enkelvoudig.		Meervoudig.	
Manlijk	Vrouwlijk	M. en Vrouwl.	
W. <i>Ik zelf</i>	<i>Ik zelve</i>	W. <i>Wij zelve</i>	
E. { <i>mijns zelfs</i>	{ <i>mij zelve</i>	E. { <i>ons zelve</i>	
{ <i>van mij</i>	{ <i>van mij zelve</i>	{ <i>van ons zel-</i>	
<i>velven</i>		<i>ven,</i>	
O. { <i>mij of aan</i>	{ <i>mij of</i>	O. { <i>ons of aan</i>	
{ <i>mij zelve</i>	{ <i>aan mij zelve</i>	{ <i>ons zelve</i>	
<i>of zelve</i>		{ <i>of zelve</i>	
L. <i>mij zelve</i>	<i>mij zelve</i>	L. <i>ons zelve</i>	
D. <i>van mij zel-</i>	<i>van mij zelve</i>	D. <i>van ons zel-</i>	
<i>ven</i>		<i>ven</i>	

TWEDE PERSOON.

Enkelvoudig.		Meervoudig.	
Manlijk.	Vrouwlijk.	M. en Vrouwl.	
W. <i>Gij zelf</i>	<i>Gij zelve</i>	W. <i>Gij zelve</i>	
E. { <i>Uws zelf</i>	{ <i>U zelve</i>	E. { <i>U zelve</i>	
{ <i>van U zelve</i>	{ <i>van U zelve</i>	{ <i>van U zelve</i>	
O. { <i>U of</i>	{ <i>U of</i>	L. { <i>U of</i>	
{ <i>aan U zelve</i>	{ <i>aan U zelve</i>	{ <i>aan U zelve</i>	
<i>zelve</i>		{ <i>zelve</i>	
L. <i>U zelve</i>	<i>U zelve</i>	L. <i>U zelve</i>	
D. <i>van U zelve</i>	<i>van U zelve</i>	D. <i>van U zelve</i>	

DER-

DERDE PERSOON.

Manlijk.

Enkelv. Meerv.

W.	Hij zelf	zij zelven
E.	{ zijns zelfs van zich zelven	{ hen, hun zelve van zich zelven
O.	{ zich of aan zich zelven	{ zich of aan zich zelven
L.	zich zelven	zich zelven
D.	van zich zelven	van zich zelven

Vrouwlijk.

Enkelv. Meerv.

W.	zij zelve	zij zelven
E.	{ haar zelve van zich zelve	{ haar zelve van zich zelven
O.	{ zich of aan zich zelve	{ zich of aan zich zelven
L.	zich zelve	zich zelven
D.	van zich zelve	van zich zelven

Onzijdig.

Enkelv. Meerv.

W.	Het zelf	zij zelven
E.	{ zijns zelfs van zich zelven	{ hen, hun zelve van zich zelven
O.	{ zich of aan zich zelven	{ zich of aan zich zelven
L.	zich zelf	zich zelven
D.	van zich zelven	van zich zelven

On-

Manlijk, Vrouwlijk en Onzijdig.

	Enkefv.	Meerv.
W.	<i>Hij, zij, het</i>	<i>zij</i>
E.	<i>van zich</i>	<i>van zich</i>
O.	<i>zich of</i>	<i>zich of</i>
	<i>aan zich</i>	<i>aan zich</i>
L.	<i>zich</i>	<i>zich</i>
D.	<i>van zich.</i>	<i>van zich</i>

X I I. L E S.

*Vervolg van de verbuiging der Vóór-
naamwoorden.*

Wij zouden nu moeten overgaan tot het opgeeven van voorbeelden voor de verbuiging der overige soorten van vóórnaamwoorden; doch daar men dezelve kan nazien in de Spraakkunst van L. VAN BOLHUIS, bladz. 35—52, en het bestek van dit Schóölbóekjen daar toe ook te klein is, zullen wij eenen, bijna algemeenen, regel opgeeven; volgens welken alle de overige vóórnaamwoorden gemaklijk te verbuigen zijn: zie hier denzelven.

Men geeve acht op de veranderingen, welke de Lidwoordjens *De, de, het* en *een, eens, een* in hunne verbuiging ondergaan, wanneer zij, zonder de voortzetfels *van* en *aan*, in den tweeden en derden naamval, verbogen worden; wanneer nu een vóórnaamwoord met eenen *klittek* eindigt, doet men het dezelfde veranderingen ondergaan, als de Lidwoordjens *De, de*
en

en *het*; en wanneer het vóórnaamwoord met eenen *medklinker* eindigt, volgt men de veranderingen, die *een, eene, een* ondergaan. — Deeze regel is vrij algemeen, en heeft slechts eenige weinige uitzonderingen; voor het onzijdige onder anderen, in de *vóórnaamwoordsjes*, *Wie* en *Die*, welke in den tweeden naamval in 't Manlijke geslacht eene *n* voor de *s* vorderen. Zie hier een voorbeeld op deezen regel, met de vóórnaamwoorden *Deeze* en *Welk*.

Deeze.

Manl. Enkelv.		Vrouwl. Enkelv.	
W. De	Deeze	W. De	Deeze
E. Des	Deezes	E. Der	Deezer
O. Den	Deezen	O. Der	Deezer
L. Den	Deezen	L. De	Deeze
D. Vanden	Van deezen	D. Van de	Van deeze
Onzijd. Enk.		M. V. O. Meerv.	
W. Het	Dit	W. De	Deeze
E. Des	Deezes	E. Der	Deezer
O. Den	Deezen	O. { Den M. }	{ Deezen
L. Het	Dit	O. { O. }	{ Deezer
D. { Van het }	{ Van dit	O. { Der V. }	{ Deezer
D. { Vanden }	{ Vandeezen	D. De.	Deeze
		D. Van de	Van deeze

Welk.

Manl.		Vrouwl.	
W. Een	Welk	W. Eene	Welke
E. Eens	Welks	E. Eener	Welker
O. Eenen	Welken	O. Eener	Welker
L. Eenen	Welken	L. Eene	Welke
D. Vaneenen	Van welken	D. Van eene	Van welke

OK.

Onzijdig	Enkelv.	M. V. O. Meerv.
W. Een	Welk	Het Lidwoord-
E. Eens	Welks	jen <i>eengeen</i> Meerv.
O. Eenen	Welken	maakende, worden
L. Een	Welk	de voornaamwoor-
D. {	Van een	den verbogen, e-
	Van eenen	ven als bij het Lid-
	{ Van Welk	woordjen <i>de</i> , met
	{ Van Welken	<i>deez</i> e, is aange-
		toond geworden.

Aanmerking. Alle de Voornaamwoorden, uitgezonderd de *Persoonlijken* en *Wederkerigen*, kunnen als toevoegijke Naamw. beschouwd worden. Zij neemen, wanneer zij niet onmiddlenlijk door een Zelfstandig Naamwoord gevolgd worden, het meervouwife getal aan.

XIII. L E S.

Over de Werkwoorden in het algemeen.

Een WERKWOORD is een verändelijk woord, dat een *bedrijf* of *werking* te kennen geeft. — Elk leevend Schepsel is altijd in werking. Men kan, ten minsten, aan het zelve altijd, in welke betrekking men zich hetzelfde voorstalle, eenigerhande werkzaamheid toeschrijven. Men bepaale zich tot den mensch: hij is nooit één oogenblik stil; hij doet altijd iets, het zij met het ligchaam, het zij met den geest; en de woorden, welke dan die werking uitdrukken, kunnen

C

nen met recht **WERKWOORDEN** genoemd worden: zoo zijn b. v. *dansen, leezen, schrijven, ademhaalen* enz. **WERKWOORDEN**.

Deze *Werkwoorden* worden in vijf soorten verdeeld, als; *bedrijvende, lijdende, onzijdige, wederkeerige* en *anpersoonlijke werkwoorden*.

BEDRIJVENDE werkwoorden betekenen het *bedrijf* of de *werking*, welke van den werker tot een ander voorwerp overgaat. b. v. *beminnen, haaten, straffen, draagen* enz.

LIJDENDE werkwoorden duiden het lijden aan van dien, die het voorwerp van bewerking is, b. v. *bemind, gestraft, gedraagen worden*.

ONZIJDIGE werkwoorden noemt men dezulken, welke een bedrijf uitdrukken, dat niet tot een ander voorwerp overgaat; als *gaan, slaapen, zuchten*, enz.

WEDERKEERIGE werkwoorden zijn dezulken, welke op denzelfden persoon, die werkt, wederkeeren. b. v. *zich vleijen, zich bedriegen, zich waschen, zich keeeren*, enz.

ONPERSOONLIJKE werkwoorden zijn die, welke alleen in den derden persoon vervoegd worden. b. v. *smarten, berouwen, spijten, sneeuwen, vriezen, hagelen, donderen*, enz.

Deze *werkwoorden* nu, zijn aan zeer veele veranderingen onderworpen; en deeze veranderingen noemt men *vervoeging* of *sijdvoeging*.

Bij de *Vervoeging* der *Werkwoorden* moet men drie zaaken in acht neemen, 1 *Wijzen*, 2 *Tijden*, 3 *Personen*.

XIV. L. E. S.

Vervolg van de Werkwoorden.

Over de WIJZEN.

De Nederduitsche taal heeft vier wijzen, op welken eene zaak voorgesteld, of van dezelve gesproken kan worden; te weten: 1. de ONBEPAALED E, 2. de AANTOONENDE, 3. de GEBIEDENDE, 4. de AANVOEGENDE wijs.

De *Onbepaalde* wijs is die, welke het werkwoord voorstelt, in eenen algemeen zin, zonder bepaling van getal of persoon, maar alleenlijk met aanwijzing van tijd, als: *Leeren, Spelen, Spreken*, enz.

De *Aantoonende* wijs toont de daad, door het werkwoord uitgedrukt, rechtstreeks aan, zonder aftehangen van eenige voorafgaande woorden: als: *ik leer, ik heb geleerd, ik zal leeren, de kinderen zijn gehoorzaam.*

De *Gebiedende* wijs wordt gebruikt, wanneer men iemand iets gebiedt, of verzoekt, of tot iets opwekt en vermaant, b. v. *kinderen leert uwe lessen; zijt gehoorzaam aan uwen Meester*; enz.

De *Aanvoegende* wijs is die, welke de daad, door het werkwoord uitgedrukt, niet rechtstreeks aantoon, en afhangt van eenige voorafgaande woorden, als: *ik wenschte, dat gij uwe lessen leerdet; ik spreek, op dat ik gehoord worde.*

Over de TIJDEN.

Door middel der TIJDEN in de werkwoorden, drukt men uit den tijd wanneer eene zaak is gebeurd: nu kan eene zaak gebeuren in eenen tijd, die reeds voorbij is, of die werkelijk nog bestaat, of die toekomend is; derhalven zijn er, eigenlijk gesproken, maar drie tijden; te weten: de *tegenwoordige*, de *voorledene*, en de *toekomende*. Om zich, echter, met meer naauwkeurigheid te kunnen uitdrukken, heeft men in de vervoeging der werkwoorden de volgende tijden aangenomen, als:

1. De tegenwoordige tijd.
2. De onvolmaakt voorledene tijd.
3. De volmaakt voorledene tijd.
4. De meer dan volmaakt voorledene tijd.
5. De toekomende tijd.

De *tegenwoordige* tijd stelt eene zaak voor, welke geschiedt in het zelfde oogenblik, waarin men spreekt — als: *ik leer mijne les*, dat is te zeggen; ik leer nu, op het oogenblik, waar in ik spreek, mijne les.

De *onvolmaakt voorledene* tijd stelt eene zaak voor, die voorbij is, op den tijd, waar in men spreekt, maar nog duurde op den tijd waar van men spreekt — als: *ik leerde* deeze week zeer naarstig: wij *speelden* deezen zomer dikwijls te samen.

De

De *volmaakt voorledene* tijd stelt eene zaak voor, welke gefchied is, in een' tijd, die geheel voorbij is — als: wij *hebben* gisteren eene wandeling *gedaan*.

De *meer dan volmaakt voorledene* tijd beteekent, dat eene zaak geëindigd was, niet alleen, op den tijd, waar in men spreekt; maar ook op den tijd, waar van men spreekt — als: ik *had* mijne les reeds *geleerd* toen zij in huis kwamen.

De *toekomende* tijd geeft eene zaak te kennen, welke gefchieden zal in eenen tijd, die nog niet is — als: ik *zal* morgen eene wandeling *doen*.

X V I. L E S.

Van de P E R S O O N E N .

De P E R S O O N E N in de werkwoorden zijn drie; als: de *eerste*, de *tweede* en de *derde*; en zijn *Enkel-* of *Meervouwig*; zij worden voorgedaan door de Perfoonlijke Voornaamwoorden, *ik*, *gij*, *hij* enz.

De *eerste* Perfoon is die, welke spreekt, als: *ik leer*, voor 't Enkelv. *wij leeren* voor 't Meervouwig.

De *tweede* is die; tot wien men spreekt, als: *gij leert*, Enkelv. *gij leert*, Meerv.

De *derde* is die, van wien men spreekt, als: *hij leert* Manl. *zij leert* Vrouwl. Enkelv. *zij leeren* Meervouwig. —

Wanneer men in het onbepaalde spreekt en geene Perfoon of Zaak in 't bijzonder bedoelt, wordt het Voornaamwoordjen *men* gebezigd. De onperfoonlijke Werkwoorden neemen het

**Voornaamwoord *ho*, aan, en hebben geen Meer-
vouwig.**

Ten einde de **Werkwoorden** te vervoegen en alle de *wijzen* en *tijden* behoorlijk te kunnen aanwijzen, bedient men zich van *hulpwoorden*; deeze zijn vier, te weteen: *zullen*, *hebben*, *zijn* en *worden*. —

Het hulpwoord *zullen*, gevoegd bij de *onbepaalde wijze*, dient om de *toekomende tijden* uitte drukken. — *Hebben* en *zijn*, gevoegd bij het *vooreden doelwoord*, dienen, om de *volmaakt vooredene* en de *meer dan volmaakt vooredene tijden*, in alle werkwoorden, te vormen — en het hulpwoord *worden* dient, om de *lijden-
de werkwoorden*, in alle derzelver tijden, te vervoegen.

XVII. L E S.

Vervoeging van het hulpwoord ZULLEN.

Enkelv. Meerv. Enkelv. Meerv.

ik zal	wij zullen	ik zoude	wij zouden
gij zult	gijl. zult	gij zoudet	gijl. zoudet
hij zal	zij zullen	hij zoude	zij zouden.

Vervoeging van het hulpwoord HEBBEN.

Aantoonende wijze. Bijvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Enkelv.

Enkelv.

ik heb
gij hebt
hij, zij heeft

dat ik hebbe
dat gij hebbet
dat hij, zij hebbe

Meerv.

Meerv. Meerv.

wij *hebben*
gijl. *hebt*
zij *hebben*

dat wij *hebben*
dat gijl. *hebt*
dat zij *hebben*

Onvolmaakt voorledene tijd.

Enkelv.

ik *had*
gij *hadt*
hij, zij *had*

Enkelv.

dat ik *hadde*
dat gij *haddet*
dat hij, zij *hadde*

Meerv.

wij *hadden*
gijl. *hadt*
zij *hadden*

Meerv.

dat wij *hadden*
dat gijl. *hadt*
dat zij *hadden*

Volmaakt voorledene tijd.

Enkelv.

ik *heb*
gij *hebt*
gij, zij *heeft*

Meerv.

wij *hebben*
gijl. *hebt*
zij *hebben*

} *gehad* }

Enkelv.

dat ik *hebbe*
dat gij *hebbet*
dat hij, zij *hebbe*

Meerv.

dat wij *hebben*
dat gijl. *hebbet*
dat zij *hebben*

} *gehad* }

Meer dan volmaakt voorledene tijd.

Enkelv.

ik *had*
 gij *hadt*
 hij, zij *had*

Meerv.

wij *hadden*
 gijl. *hadt*
 zij *hadden*

}
 gehad

Enkelv.

dat ik *hadde*
 dat gij *haddet*
 dat hij, zij *hadde*

Meerv.

dat wij *hadden*
 dat gijl. *haddet*
 dat zij *hadden*

}
 gehad

Toekomende tijd.

Enkelv.

ik *zal*
 gij *zult*
 hij, zij *zal*

Meerv.

wij *zullen*
 gijl. *zult*
 zij *zullen*

}
 hebben

Enkelv.

dat ik *zoude*
 dat gij *zoudet*
 dat hij, zij *zoude*

Meerv.

dat wij *zouden*
 dat gijl. *zoudet*
 dat zij *zouden*

}
 hebben

Gebiedende wijze.

heb
 hij *hebbe.*
h. b. gijl
 dat zij *hebben.*

Onbepaalde wijze.

Tegenw. tijd *hebben.*
 Voorl. tijd *gehad heb-*
ben.
 Toek. tijd *zullen hebben.*

Deelwoorden.

Tegenw. tijd *hebbende.*
 Voorl. tijd *gehad hebbende*
 Toek. tijd *zullende hebben.*

Vor-

Vervoeging van het hulpwoord zijn.

Aantoonende wijze. Bijvoegende wijze

Tegenwoordige tijd.

Enkelv.	Enkelv.
ik <i>ben</i>	dat ik <i>zijt</i>
gij <i>zijt</i>	dat gij <i>zijt</i>
hij, zij <i>is</i>	dat hij, zij <i>zijt</i>
Meerv.	Meerv.
wij <i>zijn</i>	dat wij <i>zijn</i>
gijl. <i>zijt</i>	dat gijl. <i>zijt</i>
zij <i>zijn</i>	dat zij <i>zijn</i>

Onvolmaakt voorledene tijd.

Enkelv.	Enkelv.
ik <i>was</i>	dat ik <i>ware</i>
gij <i>waart</i>	dat gij <i>wares</i>
hij, zij <i>was</i>	dat hij, zij <i>ware</i>
Meerv.	Meerv.
wij <i>waren</i>	dat wij <i>waren</i>
gijl. <i>waart</i>	dat gijl. <i>wares</i>
zij <i>waren</i>	dat zij <i>waren</i>

Volmaakt voorledene tijd.

Enkelv.	Enkelv.
ik <i>ben</i>	dat ik <i>zijt</i>
gij <i>zijt</i>	dat gij <i>zijt</i>
hij, zij <i>is</i>	dat hij, zij <i>zijt</i>
Meerv.	Meerv.
wij <i>zijn</i>	dat wij <i>zijn</i>
gijl. <i>zijt</i>	dat gijl. <i>zijt</i>
zij <i>zijn</i>	dat zij <i>zijn</i>

} geweest

} geweest

C 5

Met

Meer dan volmaakt voorledene tijd.

Enkelv.		Enkelv.
ik <i>was</i>	}	dat ik <i>ware</i>
gij <i>waare</i>		dat gij <i>waret</i>
hij, zij <i>was</i>		dat hij, zij <i>ware</i>
Meerv.		Meerv.
wij <i>waren</i>	}	dat wij <i>waren</i>
gijl. <i>waart</i>		dat gijl. <i>waret</i>
zij <i>waren</i>		dat zij <i>waren</i>

Toekomende tijd.

Enkelv.		Enkelv.
ik <i>zal</i>	}	dat ik <i>zoude</i>
gij <i>zult</i>		dat gij <i>zoudet</i>
hij, zij <i>zal</i>		dat hij, zij <i>zoude</i>
Meerv.		Meerv.
wij <i>zullen</i>	}	dat wij <i>zouden</i>
gijl. <i>zult</i>		dat gijl. <i>zoudet</i>
zij <i>zullen</i>		dat zij <i>zouden</i>

Gebiedende wijze.

Onbepaalde wijze.

<i>zijt</i>	Tegenw. tijd. <i>zijn</i>
hij <i>zij</i>	Voorl. tijd <i>gewees zijn</i>
<i>zijft</i> gijl.	Toek. tijd <i>zullen zijn</i>
dat zij <i>zijn</i>	

Deelwoorden.

Tegenw. tijd. <i>zijnde</i>
Voorl. tijd <i>gewees zijnde</i>
Toek. tijd <i>zullende zijn</i>

XVIII. L E S.

Vervoeving van het hulpwoord WORDEN.

Aantoonende wijze. Bijvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Enkelv.

Enkelv.

ik *word*

dat ik *worde*

gij *wordt*

dat gij *wordet*

hij, zij *wordt*

dat hij, zij *worde*

Meerv.

Meerv.

wij *worden*

dat wij *worden*

gijl. *wordt*

dat gijl. *wordet*

zij *worden*

dat zij *worden*

Onvolmaakt voorledene tijd.

Enkelv.

Enkelv.

ik *werd*

dat ik *wierde*

gij *werd*

dat gij *wierdet*

hij, zij *werd*

dat hij, zij *wierde*

Meerv.

Meerv.

wij *werden*

dat wij *wierden*

gijl. *werdt*

dat gijl. *wierdet*

zij *werden*

dat zij *wierden*

Vole

Volmaakt voorledene tijd.

Enkelv.	}	Enkelv.	}
ik <i>ben</i>		geworden	
gij <i>zijt</i>	dat gij <i>zijt</i>		
hij, zij <i>is</i>	dat hij <i>zij</i>		
Meerv.		Meerv.	
wij <i>zijn</i>		dat wij <i>zijn</i>	
gijl. <i>zijt</i>		dat gijl. <i>zijt</i>	
zij <i>zijn</i>		dat zij <i>zijn</i>	

Meer dan volmaakt voorledene tijd.

Enkelv.	}	Enkelv.	}
ik <i>was</i>		geworden	
gij <i>waart</i>	dat gij <i>waret</i>		
hij <i>was</i>	dat hij <i>ware</i>		
Meerv.		Meerv.	
wij <i>waren</i>		dat wij <i>waren</i>	
gijl. <i>waart</i>		dat gijl. <i>waret</i>	
zij <i>waren</i>		dat zij <i>waren</i>	

Toekomende Tijd.

Enkelv.	}	Enkelv.	}
ik <i>zal</i>		worden	
gij <i>zult</i>	dat gij <i>zoudet</i>		
hij <i>zal</i>	dat hij <i>zoude</i>		
Meerv.		Meerv.	
wij <i>zullen</i>		dat wij <i>zouden</i>	
gijl. <i>zult</i>		dat gijl. <i>zoudet</i>	
zij <i>zullen</i>		dat zij <i>zouden</i>	

Ge-

Gebiedende wijze. Onbepaalde wijze.

<i>word</i>	Tegenw. tijd. <i>geworden</i>
<i>hij worde</i>	Voorl. tijd. <i>geworden zijn</i>
<i>wordt gijl.</i>	Toek. tijd. <i>zullen wor-</i>
<i>dat zij worden.</i>	<i>den.</i>

Deelwoorden.

Tegenw. tijd. *worden*
 Voorl. tijd. *geworden zijnde*
 Toekom. tijd. *zullende worden.*

XIX. L E S.

Vervoeging der Werkwoorden.

In de vervoeging der Werkwoorden moet men letten, of zij zijn *Gelijkvloeiënd*, *Ongelijkvloeiënd* of *Onregelmatig*.

De *Gelijkvloeiënden* zijn in alle hunne vervoegingen aan geene verwisfelingen van Wortelklinker onderworpen; zij neemen in den Onvolmaakt voorleden tijd, *TE* of *DE*, en in het voorleden Deelwoord *T* of *D* met het voorzetsel *GE*; als *Straffen*, *Strafte* *Gestraft*; *Leeren*, *Leerde*, *Geleerd*.

De *Ongelijkvloeiënden* veranderen den Wortelklinker, en neemen in het voorleden Deelwoord *EN*; als *Slaapen*, *Slep*, *Geslaapen*; *Schenken*, *Schonk*, *Geschonken*.

De *Onregelmatigen* zijn zulken, die geene der beide genoemde regels volgen, maar in een of ander opzicht 'er van afwijken; als *Gaan*, *Ging*, *Gegaan*; *Doen*, *Deed*, *Gedaan*.

Ver-

*Vervoeving van het gekijkyloeiënd
werkwoord STRAFFEN.*

Aantoonende wijze. Bijvoegende wijze.
Tegenwoordige tijd.

Enkelv.

Enkelv.

ik <i>straf</i>	ten zij dat ik <i>straffe</i>
gij <i>strafst</i>	ten zij dat gij <i>strafstet</i>
hij, men, of zij <i>strafst</i>	ten zij dat hij, men, of zij <i>straffe</i>

Meerv.

Meerv.

wij <i>straffen</i>	ten zij dat wij <i>straffen</i>
gijl. <i>strafst</i>	ten zij dat gijl. <i>strafstet</i>
zij <i>straffen</i>	ten zij dat zij <i>straffen</i>

Onvolmaakt voorledene tijd.

Enkelv.

Enkelv.

ik <i>strafte</i>	mits dat ik <i>strafte</i>
gij <i>strafstet</i>	mits dat gij <i>strafstet</i>
hij, men, of zij <i>strafte</i>	mits dat hij, men, of zij <i>strafte</i>

Meerv.

Meerv.

wij <i>strafsten</i>	mits dat wij <i>strafsten</i>
gijl. <i>strafstet</i>	mits dat gijl. <i>strafstet</i>
zij <i>strafsten</i>	mits dat zij <i>strafsten</i>

Volmaakt voorledene tijd.

ik heb *gestraft*, enz. op dat ik hebbe *gestraft*, enz.
Meer

Meer dan volmaakt voorledene tijd.

ik had *gestraft*, enz. och dat ik *hadde gestraft*
enz.

Toekomende tijd.

ik zal *straffen*, enz. ik zoude *straffen*, enz.

Gebiedende wijze. Onbepaalde wijze.

straf
hij *straffe*
strafte gij.
dat zij *straffen*

Tegenw. tijd *straffen*
Voorl. tijd *gestraft hebben*
Toek. tijd *zullen straffen*

Deelwoorden.

Tegenw. tijd *straffende*
Voorl. tijd *gestraft hebbende*
Toek. tijd *zullende straffen*.

XX. L E S.

*Vervoeging of Tijdvoeging van het
werkwoord ANDWOORDEN.*

Aantoonende wijze. Bijvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

Enkelv. Enkelv.

ik *andwoord* dat ik *andwoorde*
gij *andwoordt* dat gij *andwoordes*
hij, men, of zij *and-woords* dat hij, men, of zij *and-woorde*
Meer

Meerv.

wij *andwoorden*
gijl. *andwoords*
zij *andwoorden*

Meerv.

dat wij *andwoorden*
dat gijl. *andwoordet*
dat zij *andwoorden*

Onvolmaakt voorledene tijd.

Enkelv.

ik *andwoorde*
gij *andwoordet*
hij, men, of zij *and-*
woorde

Enkelv.

dat ik *andwoorde*
dat gij *andwoordet*
dat hij, men, of zij *and-*
woorde

Meerv.

wij *andwoordden*
gijl. *andwoorddes*
zij *andwoordden*

Meerv.

dat wij *andwoordden*
dat gijl. *andwoorddes*
dat zij *andwoordden*

Volmaakt voorledene tijd.

ik *heb geändwoord* dat ik *hebbe geänd-*
woord

Meer dan volm. voorl. tijd.

ik *had geändwoord*, enz. dat ik *hadde geänd-*
weerd

Toekomende tijd.

ik *zal andwoorden*, enz. ik *zoude andwoorden*.

Ge-

Gebiedende wijze. Onbepaalde wijze.

<i>andwoord</i> gij	Tegenw. tijd. <i>andwoor-</i> <i>den</i>
hij <i>andwoorde</i>	Voorl. tijd. <i>geandwoord</i>
<i>andwoordt</i> gijl.	<i>hebben.</i>
dat zij <i>andwoorden</i>	Toek. tijd. <i>zullen and-</i> <i>woorden.</i>

Deelwoorden.

Tegenw. tijd. *andwoordende*
 Voorl. tijd. *geandwoord hebbende*
 Toek. tijd. *zullende andwoorden.*

Aanmerking. „ Alle gelijkvloeiende werk-
 „ woorden, het zij *Bedrjfvenden*, het zij *On-*
 „ *zijdigen*, worden op dezelfde wijze vervoegd,
 „ als *straffen* en *andwoorden*; — de *ongelijk-*
 „ *vloeienden* en de *onregelmatigigen*, maaken
 „ die veranderingen, welke in de XIX. Les
 „ zijn opgegeeven. Ten einde een werkwoord
 „ behoorlijk te vervoegen, hebbe men alleen
 „ acht te geeven op den *onbepaald voortledenen*
 „ *tijd* en het *voortleden deelwoord*; deezen wee-
 „ tende, valt het vervoegen der werkwoorden
 „ zeer gemakkelijk. — De Onderwijzer doe
 „ zijnen leerling één *gelijkvloeiend werk-*
 „ *woord* vervoegen, en hem opmerkzaam zijn
 „ op de veranderingen, die de laatste *letter-*
 „ *greepen* ondergaan. ”

XXI. L E S.

Vervoging van een lijdend en een wederkeerig Werkwoord.

De Nederduitsche taal heeft eigenlijk geene *lijdende werkwoorden*, door een enkel woord uitgedrukt; zij worden gemaakt en vervogd, met behulp van het hulpwoord *worden* en het voorleden *deelwoord* van een *bedrijvend werkwoord*. Zie Les XVIII.

Aantoonende wijze. Bijvoegende wijze

Tegenwoordige tijd.

Ik *word bemind*, enz. dat ik *bemind worde*, enz.

Onvolmaakt voorledene tijd.

Ik *werd gestraft*, enz. dat ik *gestraft wierde*

Volmaakt voorledene tijd.

Ik *ben geprezen geworden*, enz. Dat ik *geprezen geworden zij*, enz.

Meer dan volmaakt voorledene tijd.

Ik *was verzocht geworden*, enz. Dat ik *verzocht geworden ware*, enz.

Toekomende tijd.

Ik *zal bespot worden*, enz. Dat ik *bepot zoude worden*, enz.

Ge-

Gebiedende wijze. Onbepaalde wijze.

Word of zift geacht, *Tegenw. tijd. Bemind*
enz. *worden, enz.*

Deelwoorden.

Tegenw. tijd. *gestraft wordende.*
 Voerl. tijd. *gestraft geworden zijnde.*
 Toek. tijd. *zullende gestraft werden.*

De *wederkeerige werkwoorden*, worden gevormd door een *bedrijvend werkwoord*, met bijvoeging van het wederkeerig vóórnaamwoord *zich*; als: *zich bezeeren, zich snijden* enz. Men vervoegt dezelve, even als de *bedrijvende* en *onzijdige werkwoorden*, met bijvoeging van de wederkeerige vóórnaamwoorden, *Mij, U, Zich, Ons*.

Aantoonende wijze. Bijvoegende wijze.

Tegenwoordige tijd.

ik bezeer MIJ	dat ik MIJ bezeere
gij bezeert U	dat gij U bezeeret
hij of zij bezeert ZICH	dat hij of zij ZICH bezeere
wij bezeeren ONS	dat wij ONS bezeeren
gijl. bezeert U	dat gijl. U bezeeret
zij bezeeren ZICH	dat zij ZICH bezeeren.

Onvolmaakt voorledene tijd.

Ik bezeerde MIJ, enz. *dat ik MIJ bezeerde.*

zij in plaats van de Persoonlijke Voórnaamwoorden H I J , Z I J of M A N , het *onzijdig Persoonlijk Voórnaamwoord* H E T aanneemen. Zij duiden in het algemeen eene werking aan, die door een mensch niet kan gedaan worden. — Bij voorb. *regenen, hagelen, sneeuwen*, enz. — Zie hier hunne vervoeging, *het regent, het hagelde, het heeft gevrooren, het had gesneeuwd, het zal waaiën, dat het regene, dat het waaide, of woei, dat het hebbe gevrooren, dat het hadde gehageld, het zoude sneeuwen.*

Van denzelfden aart zijn dan ook de woorden: *spijten, berouwen*, en dergelijken, wanneer zij in den volgenden zin genomen, en met het voórnaamwoord H E T vervoegd worden; b. v. *Het spijt mij, het berouwde u, het heeft ons vermaakt, het had hen verveeld, het zal hen bedroeven, dat het mij niet spijts, ach! dat het u nooit berouwde*, enz.

Veelen der Werkwoorden zijn te samen gesteld, 1. Uit een *Zelfstandig Naamwoord* en een *Werkwoord*; 2. Uit een *Bijwoord* en een *Werkwoord*. 3. Uit een *Woorzelsel* en een *Werkwoord*.

Van het eerste soort zijn, *dankzeggen, raadgeeven*, enz.

Van het tweede soort zijn, *weldoën, wakker maaken, voortgaan* enz.

Van het derde soort zijn *danzeggen, toegceyen*, enz. ook *bedekken, geleiden*. enz.

Sommigen deezer samengestelde Werkwoorden zijn weder scheid- of onscheidbaar. — Men noemt de zoodanigen *scheidbaar*, tusschen de-

welken men het woordjen *te* kan plaatsfen — en *onscheidbaar*, die, tusfchen dewelken men zulks niet kan doen, b. v.

Scheidbaar, zijn *dankzeggen*, *toegeeven*, om dat men zeggen kan *dank-te-zeggen*, *toe-te-geeven*.

Onscheidbaar, zijn *bedekken*, *geleiden*, om dat men niet zeggen kan *be-te-dekken*, *ge-te-leiden*.

In de vervoeging der *scheidbaare te samengeftelde werkwoorden*, komt het naam-bijwoord of voortzetsel, als de niet te samengeftelde tijden, achter het werkwoord, b. v. *Ik zeg dank*, *gij geeft toe*; komende in de vervoeging met de voorgaande genoegzaam overeen.

Maar de *onscheidbaaren* maaken altijd met het Werkwoord één woord uit, b. v. *Ik bedek*, *gij geleidt*.

Het gebeurt fomtijds, dat een *samengefteld* Werkwoord zoo wel *scheidbaar* als *onscheidbaar* is: doch als dan zijn het woorden van verschilende betekenis, b. v.

Onscheidbaar.

Voldoen, iemand betaalen, *ik voldoe*, *ik voldeed*.

Onderhouden, voor de instandblijving van iets zorgen, *ik onderhoud*, *ik onderhield*, enz.

Scheidbaar.

Voldoen, iets, dat niet vol is, aanvullen, *ik doe vol*, *ik deed vol*.

Onderhouden, iets beletten boven te komen, *ik houd onder*, *ik hield onder*, enz.

En op deeze woorden moet men naauwkeurig acht geeven, om zich niet verkeerd uit te drukken.

XXIII.

· XXIII. L E S,

Over de Deelwoorden.

DEELWOORDEN, zijn woorden, die, van een werkwoord afgeleid, de *werking* of het *lijden* van een persoon, of zaak, te kennen geeven, en kunnen derhalven als toevoeglijke naamwoorden beschouwd worden; b. v. *Ik ging*, WANDELENDE, *naar mijne buitenplaats*, zag de beestjens in 't veld, die HUPPELENDE en SPRINGENDE voor mij heen weiden; verder voortgegaan zijnde, hoorde ik de vogelijens, die, ZINGENDE en KWEELENDE, mij vervrolijkten; — en eindelijk wierd ik door mijne beminde, BEGROET, OMHELSD, en op eene aangenaame verversching ONTHAALD.

Uit deeze vertelling, kan men de *bedrijvende* en *lijdende*, of anders gezegd de *tegenwoordige* en *voorledene deelwoorden*, zeer gemakkelijk onderscheiden.

De Deelwoorden als toevoeglijke Naamwoorden beschouwd, kunnen, even als deeze laatste, bij een zelfstandig naamwoord gevoegd, verhoog en veranderen in *geslacht*, *getal* en *naamval*, b. v.: een BEMIND man, eene GELIEFDE vrouw, een GESTRAFT kind, een VERMOEID reiziger, eene GEWENSCHTE zaak, een GEZADELD paard, VERMAARDE mannen, HIJGENDE osfen; — ik heb onlangs eenen VERMORIDEN reiziger gaherbergd. —

De Deelwoorden worden dus verhoogd als de Bijvoeglijke Naamwoorden. En uit deeze verbuiging kan men ook altijd weeten, of men het Deelwoord met een D of T moet sluiten: want, vermits men in het *Vrouwlijke* en ook in het *Meervouwige* achter de D of T eene E moet voegen, zoo regelt dat van zelve de spelling; immers zal men niet zeggen *beminte*, *bestrafde*, *vermoette*, enz. dat zoude al te strijdig en wanluident tevens zijn.

Lijst van Werkwoorden, om, ter verdere oefening, te vervoegen, waar van hier vóór gesproken is. Dezelve is in drie kolommen verdeeld: de eerste kolom toont de *onbepaalde wijze* der Werkwoorden aan; — de tweede kolom den *onvolmaakt voortedenen tijd*; en de derde kolom de *deelwoorden*.

Onbep. wijze. Onv. voort. tijd. Deelwoorden.

tellen	telde	geteld
braaken	braakte	gebraakt
dooden	doodde	gedood
praaten	praatte	gepraat
belooven	beloofde	beloofd
wenschen	wenschte	gewenscht
wedden	{ weddede of wedde	} gewed
zetten	{ zettede of zette	} gezet
bouwen	bouwde	gebouwd
zouten	zoutte	gezouten

laa.

laaden	laadde	gelaaden
leiden	leidde	geleid
lijden	leed	geleeden
lijmen	lijmde	gelijmd
fnuiten	fnoot	gefnooten
bieden	bood	gebooden
verliezen	verloor	verlooren
vinden	vond	gevonden
smelten	smolt	gesmolten
geeven	gaf	gegeeven
geneezen	genas	geneezen
flaapen	fliep	gefllaapen
draagen	droeg	gedraagen
ontvangen	ontving	ontvangen
loopen	liep	geloopen
roepen	riep	geroepen
breeken	brak	gebrooken
werpen	wierp	geworpen
denken	dacht	gedacht
brengeu	bragt	gebragt
koopu	kocht	gekocht
zoeken	zocht	gezocht
flerven	flierf	geflorven
aandoen	<i>Ik deed aan</i>	aangedaan
zich aankleeden	<i>Ik kleedde mij aan</i>	aangekleed
zich inbeelden	<i>Ik beelde mij in</i>	ingebeeld
regenen	regende	geregend
dooiën	dooide	gedooid

Als men nu de eerste kolom befchouwt, zal het fchijnen, dat men zoo veele voorbeelden niet noodig hebbe; — maar befchouwt

schouwt men de tweede en derde, dan zal men weldra de noodzaaklijkheid van veele voorbeelden bescpeuren; in den eersten opslag niet vermoedende, dat 'er zoo veele afwijkingen in de werkwoorden plaats hebben; en zal men dus zien, dat de lijst, ter handleiding en oefening, niet te groot is.

X X I V. L E S.

Van de onveränderlijke woorden.

Nu zijn er nog vier soorten van woorden of *taaldeelen* op te merken, als het **BIJWOORD**; **VOEGWOORD**; het **VOORZETZEL**, en het **TUSSENWERPSEL**. Deze woorden of *taaldeelen* zijn *onveränderlijk*, dat is, zij kunnen niet verboogen worden, even gelijk de zelfstandige of bijvoeglijke naamwoorden; — behalven eenige *Bijwoorden*, en wel die, welken veel op de bijvoeglijke naamwoorden gelijken; de zoodanigen worden door de trappen van vergelijking veranderd; bij voorbeeld: *Ik schrijf GOED*; *Gij schrijft BETER*; *Hij schrijft het BEST* — *JAN spreekt WIJSLIJKER en DIRK spreekt het WIJSLIJKST.* —

Om nu de *bijwoorden* te onderscheiden, heeft men maar op te letten, dat, gelijk de *bijvoeglijke* Naamwoorden dienen, om de hoedanigheid der *zelfstandige* Naamwoorden aanteduiden, en uit dien hoofde altijd met elkander gepaard gaan, even zoo de *bijwoorden* ook dienen, om aante-
dui.

duiden, *hoedanig*, *wanneer*, en *waar* iets ver-
richt of bedreeven wordt; en dus, om die zelf-
de reden, ook altijd van een werkwoord verge-
zeld zijn.

De *voorzetsels* dienen voornaamelijk, om de
betrekking, welke twee dingen of zaaken tot
elkander hebben, aan te duiden; bij voorb. *voor*
de deur, *achter* de kerk, ik lees *met* vrucht, enz.

De *voorzetsels* hebben altijd een Naam- of
Werkwoord achter zich, hetwelk in den twee-
den, derden, vierden, of zesden naamval staat;
daarom onderscheidt men de *voorzetsels* naar
den naamval bij denwelken zij komen.

De *voegwoorden* dienen voornaamelijk, om
de betrekking van de eene reden op de andere
aanteduiden; — zij zijn de draaden, welke de
eene reden aan de andere knoopen; b. v. *en*,
ook, *nog*, *maar*, *want*, *offchoon*, *alhoewel*, *de-
wijl*, *naardien*, *indien*.

Men verdeelt de *voegwoorden* naar hunne be-
tekenis; als, *samenbindende*, *verhaalende*, *voor-
waardelijke*, enz.

De *tuschenwerpsels* dienen alleen om zekere
gewaarwordingen, en aandoeningen der ziel uit-
tedrukken; als: *ach!* *ai!* *ô!* *holla!* *helaas!* enz.

Daar in de eerste Les, onder anderen,
gezegd is, dat, om de Nederduitsche Taal
goed te spellen en te schrijven, men een
toereikend denkbeeld van de verbuiging en
vervoeging moest hebben: En dit nu, ter
aanleiding tot verdere oefening, genoegzaam,
gegeven is — kan men, met vrucht, over-
gaan om de woorden *juist* te leeren spel-
len: ten dien einde volgt hier eerst eene aan-
wijzing van het gebruik van iedere letter
in

in het bijzonder; als dan die van het gebruik der buigbaare of veränderlijke, en zulks, zoo door haare overëenkomst *met* en betrekking *tot* elkander, als door de beheersching, die zij *over* elkander hebben. —

Om nu over het gebruik van iedere letter in het bijzonder te handelen, is het eigenaartig, dat A de eerste zij, met dewelke men beginne: doch vooraf zij men in dachtig, dat in de volgende lesfen, over het gebruik der letteren, alleen over de spelling van zoodanige woorden wordt gehandeld, waarvan de *uitspraak* bijna gelijk is: maar die in de *spelling* en *betekenis* verschillen.

X X V. L E S.

Over de Letter A.

Met ééne A spelt men in het meêrvouwige alle woorden, die in het *enkelvoudige* met ééne A gespeld worden; b. v.

<i>paden</i>	afgeleid van het enkelv.	<i>pad</i>
<i>bladen</i>	_____	<i>blad</i>
<i>vaten</i>	_____	<i>vat</i>

als mede *vader*, *kabel*, *fabel* enz. om de kortheid te betrachten.

Met twee A A spelt men in het meêrvouwige alle woorden, die in het enkelvoudige met twee A A gespeld worden, b. v.

maa-

*maaken
zaaken
daaden
braaden
praaten
laayen*

Afgeleid van de
enkelvoudige
woorden

*maak
zaak
daad
braad
praat
laaf*

En sommige woorden spelt men niet alleen naar afleiding uit het enkelvoudige; — maar men let ook op de verschillende betekenis; b. v.

*dagen
daen
raden
namen
gaven
zagen
wagen
laken
graven
amen*

Als het in
het *Enkel-*
voudige af-
geleid wordt
van, of be-
betekent

*dag
dal
rad, wiel
nam
gaf
zag
rijtuig
wollenstof
graf
slotwoord van
een gebed.*

*daagen
daalen
raaden
naamen
gaayen
zaagen
waagen
laaken
graaven
aamen*

Als het in
het *Enkel-*
voudige af-
geleid wordt
van, of be-
tekent

*ik daag
daal
raad
naam
gaaf, gift
zaag
waag
laak
graaf
wijn- of an-
dere vocht-
maaten*

Ec-

Eenigen van deeze bovenstaande woorden hebben ook nog eene nadere betekenis, b. v. het woord *waagen* kan ook betekenen, die plaatsen daar gewoogen wordt, zoo als 'er in *Amsteldam* drie zijn: doch men spreekt hier van zelden in het meêrvouwige.

Graaven, kan betekenen, een kuil, graf of graft maaken; ook kan het menschen van zekeren rang, of vermogen, en gezag aanduiden.

Zaagen, kan betekenen hout *zaagen*, of ook wel werktuigen, om te zaagen: doch zulke woorden kan men gemaklijk uit den samenhang der reden begriipen, vermits 'er maar weinigen van dien aart zijn.

XXVI. L E S.

Over de Letters E en I.

De letter E heeft drieërlei geluid of uitspraak; als 1. helder, 2. dof, of zacht, en 3. lang, of zwaar.

E is helder in *vel, melk, zelf, zet, net*, enz.

E is dof of zacht in *zadel, fabel, aarde, bedrijf*, enz.

E is lang of zwaar in *Eva, Lea, Eland*, enz. — En in de volgende woorden, hoort men het onderscheiden geluid zeer duidelijk, *verzegeld geld*, — hij *zendt gezegend* brood.

Dan moet men ook in het gebruik van één E of twee EE weder letten op de afleiding, of vershillende betekenis, zoo als bij de letter A geleerd is, b. y. men schrijft: *smee*

<i>smeeden</i>	} Als deze	} <i>fmeed</i>		
<i>smeeken</i>			woorden in	<i>fmeek</i>
<i>goeven</i>			het <i>Enkel-</i>	<i>geef</i>
<i>speelen</i>			<i>vouwife afge-</i>	<i>speel</i>
<i>gebeden</i>			leid worden	<i>gebed</i>
<i>schepen</i>			van, of be-	<i>schip</i>
<i>steden</i>	tekenen	<i>stad.</i>		

Maar de volgende woorden verschillen in betekenis, — en in uitspraak, te weten:

<i>bedelen</i>	} . Betekent of wordt afge- leid van .	} <i>aelmoes, vraa-</i> <i>gen</i> <i>giften geeven</i> <i>uit bekens</i> <i>drinken</i> <i>van een slechts</i> <i>tot een goed</i> <i>gedrag over-</i> <i>gaan</i> <i>beter worden</i> <i>met teer be-</i> <i>strijken</i> <i>van bevangen</i> <i>schudding</i> <i>bekennen</i> <i>water beeken</i> <i>van bevel</i> <i>gebieden</i> <i>aangezicht.</i> <i>wezen of zijn</i> <i>of weeskinde-</i> <i>ren.</i>
<i>bedeelen</i>		
<i>bekeren</i>		
<i>bekeren</i>		
<i>beteren</i>		
<i>beteeren</i>		
<i>beving</i>		
<i>beeving</i>		
<i>beken</i>		
<i>becken</i>		
<i>bevelen</i>		
<i>bevelen</i>		
<i>wezen.</i>		
<i>weezen</i>		

Ten aanzien van de letter *I.* heeft men drie bijzonderheden optemerkten, als: 1. dat zij kort van

van geluid is in de woorden *zich, nicht, zift, zilver, timmer, bitter*, en in alle woorden of lettergreepen, waar zij de laatste letter niet is: — maar lang als zij de laatste letter in eene Lettergreep is, b. v. in *Mari-a, Ita-li-ën, Dani-ël, Di-a-na*, enz.

2. Dat zij in woorden van lange uitspraak niet door zich zelve, maar door de letter *E* verlengd wordt: b. v. *tien, zien, mieren, liegen, bedriegen*, enz.

3. Dat men naauwkeurig moet opletten, om haar niet met den *Medeklinker J* te verwarren; vermáts het onderscheid zeer groot is: als blijkt uit de woorden *Isaäc* en *Jacob*.

XXVII. L E S.

Over de Letter O en U.

De letter *O* heeft drieërlei klank: als *helder, dof, en lang*, of wel *hoog* of *zwaar*.

O is helder, in *stof, kok, hol, gals, volk, kop, vos, zot*, enz.

O is dof, in *mof, bok, vol, wolf, wolk, schop, bos, bosch, bot*, enz.

O is lang, hoog of zwaar, als zij even als *A* en *I* eene lettergreep sluit; men zie dit in de woorden *o-ven, bo-ven, go-den, morgen, mo-len, zo-mer, vo-gel*, enz.

Vervolgens spelt men, door afleiding uit het epkelvoudige, de volgende woorden, aldus:

bo-

<p><i>boomen</i> <i>hooren</i> <i>knoopen</i> <i>loopen</i> <i>rooken</i> <i>goden</i> <i>oorlogen</i></p>	<p>} Afgeleid van het Enkel- vouwige</p>	<p>{ <i>boom</i> <i>hoor</i> <i>knoop</i> <i>loop</i> <i>rook</i> <i>God</i> <i>oorlog.</i></p>
--	--	---

De volgende woorden verschillen in spelling en in betekenis:

Sloten, komt van *sloot* of *grast*.

Sloten — van *slot*.

Looten, betekent *lot* werpen.

Loten, komt van *lot*, *scheut*.

Kooper, betekent een die koopt.

Koper, is een bekend metaal.

Zoo, betekent *dus* of *aldus*.

Zo — *indien* of *als*.

Zod, is eene Zode gras, enz.

Er zijn ook nog woorden, die even eens gespeld; doch verschillend uitgesproken worden, want *dol* betekent krankzinnig, *dól* een roeipen; *bol* betekent zacht of hoog, *ból* eene klood; *bot* betekent onscherp, of ook een visch; *bót* geeven, betekent ruimte vieren.

In deeze woorden is het nuttig, dat men de scherpe *o* dus tekene (*ó*), om het wangeluid in het leezen weg te neemen.

De letter *U* is kort van uitspraak in de woorden *lab*, *dubbel*, *vullen*; lang van uitspraak als zij op zich zelve alleen staat; — en door afleiding uit het enkelvouwige spel men *muuren*, *duuren*, van *muur* en *duur*. —

Ook moet men opletten, om de letter *U* niet

E

niet

niet met het bezitlijk vóórnaamwoord *UW* te verwarren : want hoewel de klank in de uitspraak bijna gelijk is, verschilt de betekenis zeer veel, gelijk hierna geleerd zal worden.

XXVIII. L E S.

Over de Y, IJ en EI.

Van de letter *Y* heeft men drie zaaken op te merken als :

1. Dat de oprechte *Y* geene Nederduitfche maar eene vreemde letter is : ——— en daarom ook niet dan in vreemde woorden mag gebruikt worden, als in *Cyrus*, *Syllabe*, *Synode*, *Cyprus*, *Tvoor*, *Egypte*, *Hysfop*, *Pyrrus*, *Pyramide*, en dan klinkt zij als of 'er stond *Cirus*, *Egipte*, *Synode*, *Hysfop*, *Ivoor* enz. ———

2. Dat de *IJ*, welke in het Nederduitfch gebezigd en voor eene letter deezer taale aangetekend wordt, zoo zeer geen Klinkletter, als wel eene verlengde *I* is, en dus als twee *II* behoorde gefchreeven en uitgesproken te worden ; b. v. *miin* in plaats van *mijn*, *ziin* in plaats van *zijn* : Doch men keurt deeze fchrijfwijze te recht af, om dat dezelve te ligt aanleiding geeft, om de twee *II* met de *U* te verwarren ; het is om deeze reden, dat men wel de twee *I* behoudt : doch de tweede wat langer, en als een *J* fchrijft, hetwelk deeze gedaante (*ij*, *IJ*) maakt.

In sommige oorden van ons Vaderland (zoo als in de Departementen *Gelderland* en *Overijsel*) behoudt men de oorspronkelijke klank dezer verdubbelde I, in de uitpraak; spreekende men daar, b. v. de woordjens *mijn* en *zijn* uit, als *miets* en *zien*.

9. Dat, vermits deeze letter bijna overal in ons Vaderland, als *ei* wordt uitgesproken, men naauwkeurig behoort opteletten, dat men de IJ dan ook niet met EI verwarre.

Ten einde hier voor zorge te draagen, letta men op den volgenden regel, om IJ wel te gebruiken.

Met IJ schrijft men

1. Alle Werkwoorden, die den klank in den Voorledenen tijd verliezen, en veranderen in EE, b. v.

bedrijven	} Waar van in den voorledenen tijd komt	ik bedreef
blijven		gij bleeft
drijven		hij dreef
grijpen		wij greepen
kijken		zij keeken
lijden		ik leed
nijgen		zij neeg
ontbijten		wij ontbeeten
prijzen		wij preezen
rijden		zij reeden
schrijven		ik schreef
wijten		hij weet of verweet
zwijgen		zij zweeg.

2. Schrijft men met IJ die woorden, welke (hoewel in den Voorledenen tijd den klank

E a

be

behoudende) van *Naamwoorden* zijn afgeleid.

Voorbeelden.

bedijken	} Afgeleid van de Naamwoorden	dijk	} In den Voorledenen tijd	bedijkte
benijden		nijd		benijdde
gijzelen		gijzeling		gijzelde
kwijlen		kwijt		kwijlde
lijmen		lijm		lijmde
lijnen		lijn		lijnde
spijsen		spijs		spijsde
verrijken		rijk		verrijkte
verwijden		wijd		verwijdde

X X I X. L E S.

Vervolg der voorgaande.

Ter voorkoming deezer straks gezegde verwarring, maake men zich ook bekend met den volgenden regel, om EI wel te gebruiken.

Met EI schrijft men:

1. Alle *Werkwoorden*, die den klank in den Voorledenen tijd behouden, b. v. als men van *eischen* spreekt in den Voorledenen tijd, dan zegt men, ik *eischte* en niet ik *eesch*.

Voord

Voorbeelden tot oefening.

arbeiden	} Deze woor-	ik arbeide
bereiden		den met EI, ik bereide
dreigen		omdat zij in gij dreigdet
eindigen		den Voorle- gij eindigdet
leiden		denen tijd hij leidde
peilen		hunnenklank zij peilde
reiken		van EI be- men reikte
spreiden		houden, en wij spreidden
veinzen		men zegt gijl. veinsdet
zeilen	dus zij zeilden.	

2. Alle Naamwoorden, die in *heid* en *lei* eindigen, als *wijsheid*, *maatigheid*, *gerechtigheid*, *betaamlijkheid*, enz. — *Allerlei*, *generlei*, *urteerlei*, enz.

Men zal met nut het volgend lijstjen van woorden, die in de meeste oorden van ons Vaderland (*), schijnbaar althans, gelijkkluidend zijn in de uitspraak, doch in betekenis verschillen, ter oefening kunnen raadpleegen. De verschillende betekenis deezer woorden wordt door de spelling onderscheiden. — Dezelve zijn:

Woor-

(*) In het Departement *Friesland* weet men door de uitspraak deeze woorden zeer wel van elkander te onderscheiden. Het geschiedt, ten naasten bij, door achter de *i* van *ei*, nog de doffe klank van *ene e* te voegen, na genoeg als of men *eis* uitsprak.

Woorden met IJ.

Woorden met EI.

vijlen, betekent ijer
scherp of glad maaken.

lijden, bet. verdraa-
gen.

mijden, bet. zoo veel
als ontwijken.

pijlen, bet. schiet of
vuurpijlen.

verrijken, bet. zijne be-
zittingen met geld of
goed vermeerderen.

nijgen, bet. eene buiging
maaken met de knieën.

rijzen, bet. in de hoog-
te gaan.

berijden, bet. op een
paard of ander dier
te rijden

bijten, met de tanden.

bijten, gaten in het ijs
maaken.

veilen, betekent ver-
koopen.

leiden, bet. iemand ge-
leiden.

meiden, bet. vrouwlij-
ke Dienstboden.

peilen, bet. diepte mee-
ten.

verreiken, bet. te hoog
of te wijd reiken.

neigen, bet. tot iets ge-
neegen zijn.

reizen, bet. zich van
de eene plaats naar
de andere begeeven.

bereiden, bet. gereed
maaken.

Voort. tijd. ik beet enz.

Voort. tijd. ik bijtte:
om dat het afgeleid
wordt van het zelf-
standig Naamwoord
bijt.

XXX. L E S.

*Over de Medeklinkers in het algemeen, en
de letters B, P en D, T. in het bijzonder.*

Daar ten aanzien van het gebruik van sommi-
ge medeklinkers, geen twijfel in het geheel ho-
staat,

staat, aangezien men dezelve door de uitspraak gemakkelijk kan onderscheiden, is het niet noodig, hier, over deeze letteren handelende, bij *allen* dezelve stil te staan; immers 'er bestaat geen kunst in het wel en goed gebruiken van de K, L, M, N, R, of W? —

Eenige van dezelve verëischen, echter, eene nadere overweeging, ten einde men derzelver gebruik en dienst duidelijk leere bevatten. Het zijn die, welke men onderscheidt in *zachte* en *scherpe* medeklinkers, of die men ook wel *verwante* letters is gewoon te noemen.

En dat zijn dan die *Medeklinkers*, welke veel met elkander overëenkomen in de uitspraak, en nothans veel verschillen in de betekenis der woorden als B en P; — D en T; — G en CH; — V en F; — Z en S, waar van de eersten zacht en de laatsten scherp zijn. —

Om nu omtrent het gebruik der zachte en scherpe medeklinkers zeker te zijn, lette men op de volgende regelen;

1. Op de uitspraak; — 2. op de afleiding uit het meêrvouwige, en 3. op de verschillende betekenis. Het een en ander zal hier het best door het opgeeven van voorbeelden bevat worden.

Het gebruik van B of P, aan *het begin* van een woord of lettergreep, wordt gemakkelijk door de uitspraak beslischt, b. v. *baal* of *paal*, *best* of *pest*; — en aan *het einde* van een woord of eene lettergreep wordt het gebruik door uitspraak, afleiding, of verschillende betekenis beslischt b. v.

Met B sluit men *Krab*
van Krabben.

Slab van Slabben.

Met P sluit men *mee-*
krap van meekrappen.

Slap van Slappe.

E 4

Kreb

Kreb betekent paar-
denkreb.

Tob van Tobben.

Schub van Schubben.

Krip betekent zeker
Rouwgaas.

Top van Toppen.

Schop van Schoppen,
enz.

D en T zijn ook gemakkelijk door de uitspraak te onderscheiden, als een woord of eene lettergreep daar mede begint; b. v. *dak* of *tak*, *dier* of *tier*, *dollen* of *tollen* enz. Doch, om zeker te zijn, of een woord of eene lettergreep, met D dan wel met T behoort geslooten te worden, heeft men nood te letten:

I. Op de afleiding b. v.

<p>hand, goed, oud, graad, <i>meeskundige</i> <i>afdeeling</i>; <i>eigenlijk</i> <i>woord van</i> <i>Latijnschen</i> <i>oorsprong.</i> graat, <i>been van eene</i> <i>visch.</i> moed, <i>verlegenheid.</i> noot, <i>regelsceken</i> <i>in de 400.</i> <i>kunst.</i></p>	<p>Moet men schrijven, en niet</p>	<p>hant; goets; out; graat; graad; noot; nood;</p>	<p>om dat het afgeleid wordt van, of het enkelvoudig is van</p>	<p>handen. goede. oude. graaden. graaten. nooden. nooten.</p>
--	------------------------------------	--	---	---

laad,

laad, <i>de gebieden- de wijze van het Werk- woord laa- den, opleg- gen</i>	} Moet men schrijven, en niet	laat;	} om dat het afgeleid wordt van, of het enkelvoudig is van	laaden
laat, <i>gebiedende wijze van het hulp- woord laa- ten, of het Werkwoord laaten, toe- laaten, of laaten, ader laaten.</i>		laad;		laaten
				enz.

2. Op de verschillende betekenis: want
Aard bet. eene stof, daar men in zaait.
Aart — inborst of geneigdheid.
Wand — de muur.
Want — een handschoen, of redeggevend
 woord, enz.
 De letters D en T zijn ook van eenen bijzon-
 deren dienst bij het *vervoegen* der werkwoorb-
 den, en strekken daar in ter aanwijzing van de
 verschillende *tijden*. De volgende les bevat
 daar toe eenen aanwijzenden regel.

XXXL L E S.

*Vervolg der voorgaande over de
letteren D en T.*

De T is altijd een sluitletter, dat is, wordt aan het eind des woords gebruikt, in de woorden van den tweeden en derden persoon des tegenwoordigen tijds, in het enkelvoudige, en van den tweeden persoon daar van in het meêrvoudige. Hij is dit in den tweeden persoon enkel- en meêrvoudig, van den onvolmaakt voorledenen tijd; en in de gebiedende wijze in het meêrvoudige.

Ter opheldering dienen de volgende voorbeelden, duideljkheidshalve genomen van werkwoorden, hier voor reeds tot voorbeelden van vervoeging, of tijdvoeging gegeven.

Men bepaale zich tot de werkwoorden *vertellen* en *beminnen*. Men ziet, dat men. 1. in den *tegenwoordigen tijd* den *tweeden* en *derden* persoon van het meêrvoudige dan met T sluit, als: *gij, hij, zij*, of *men vertelt* of *bemint*. 2. In den *onvolmaakt voorledenen tijd* alleen den *tweeden* persoon als enkelv. *gij*, en meêrvoudig *gijh verteldet*, *bemindet*. 3. In de gebiedende wijze alleen in het meêrvoudige: want in het enkelvoudige is het *vertel*, of *bemin*; doch in het meêrvoudige *vertelt*, *bemint*, b. v. *JAN vertel* of *bemin* mij; *kinderen vertelt*, *bemint* mij, ons, hem, hen, haar.

Het Deelwoord sluit men altijd met D, als *ik heb*, of *had* VERTELD, BEMIND, GEVRAAGD

VRAAG D enz. Deze spelling gaat bestendig zeker in alle werkwoorden, welke geen *s* of *d* in de *onbepaalde* wijze hebben, behalven in sommige Deelwoorden, die welluidenheidshalve eene T eischen; zoo als men ziet in het werkw. *straffen*; want daar wordt het Deelwoord met T geflooten: doch, wanneer men slechts eene E achter het *Deelwoord* voegt wijst dit den weg als van zelve, dat men daar geen D gebruiken moet; gelijk in de 23. Les, bij de Deelwoorden reeds geleerd is.

Wat de spelling met DT aangaat, die vloeit uit dezelfde regelen voort, en wordt alleen veroorzaakt als 'er in de werkwoorden éene D in de *onbepaalde* wijze is, b. v. *gij, hij, zij* of, *men antwoordt, vindt, wordt, houdt, doodt, enz.* in den tegenwoordigen tijd, en, *gij vondt, gij wierdt, gij hieldt*, enz. in den onvolmaakt voorledenen tijd, komende van de *onbepaalde* wijze *antwoorden, vinden, worden, houden, dooden*; en wanneer men twijfelt, of men noodig hebbe de T te gebruiken, neeme men ter beproeving, een werkwoord, in welks *onbepaalde* wijze geen D noch T gevonden wordt gelijk b. v. *loopen, herinneren, vertellen*, en vergelijkte dat met zoodanig een, in welks *onbepaalde* wijze D of T voorkomen, zoo als *lijden, bieden*: en bevindende, gelijk men zal, dat in den tegenwoordigen tijd, in den tweeden en derden persoon enkelvoudig, en den tweeden meêrvoudig, gelijk hier voor gezegd is, de T noodig is, zal men opmerken dezelfde in die laatste genoemde woorden aldaar ook niet te kunnen missen. — Immers, men zal niet kunnen zeggen.

gij

gij } vertel: maar vertelt
 of }
 hij }
 hij }

of } loop — loopt
 gij }
 hij }

of } bemint — bemint
 gij }

En dus ook niet

hij } lijd: maar lijdt
 of }
 gij }

hij } bied: — biedt,
 of }
 gij }

en zulks, om dat de D zoo veel is als een wortel - letter; welke oirpronglijk tot het woord behoort: maar de T in die woorden dient juist, om den tweeden en derden persoon onderscheidenlijk aantewijzen. — en zoo vervolgens.

XXXII. L E S.

*Nadere aanwijzing van het bijzonder
 en verschillend gebruik van*

DD, en TT.

Twee DD of TT, gebruikt men in den onvoimaakt voorledenen tijd van die werkwoorden, welke in de onbepaalde wijze reeds ééne

D

D of T hebben, en haaren klank in den *voorledenen* tijd behouden, gelijk men ziet in de werkwoorden *andwoorden* en *haaten*: — want wanneer men zich in den *tegenwoordigen* tijd wil uitdrukken, gebruikt men slechts *éene d* of *t* b. v. *wij andwoor-den*, *wij haa-ten* enz. dus betekent *éene d* of *t*; dat wij zulks dan, op dat zelfde tijdstip doen: maar in den *voorledenen* tijd gebruikt men twee DD of TT: b. v. *wij andwoord-den*, *zij haat-ten* enz.: dus betekenen twee DD of TT, dat zulks reeds geschied is, en dat die tijd voorbij is.

Wanneer 'er in de *onbepaalde* wijze reeds twee DD of TT zijn, dan schrijft men in den *tegenwoordigen* tijd: *wij red-den*; *wij vat-ten*, *wij zet-ten*, en in den *voorledenen* tijd: *wij reddeden*, *wij vatteden*, *wij zetteden* enz.: ten zij de welluidenheid zulks verbiede, en dat de *voorleden* tijd reeds duidelijk uit den samenhang der reden blijke: dan schrijft men, wel eens, even als in den *tegenwoordigen* tijd: b. v.

Toen wij gisteren langs de vest wandelden, viel 'er een man in het water; wij VATTEN hem bij zijnen rok; REDDEN hem uit het water; en ZETTEN hem op een' stoel bij het vuur, in plaats van, gelijk het nothans behoort te zijn: wij vatteden, wij reddeden, wij zetteden.

Zie hier nog een algemeen voorbeeld, om het gebruik van de T wel te leeren onderscheiden: *Gij WORDT van hem BEMIND, en daarom RAADT of ZEGT hij U: gij MOET goeden MOED houden, om uwen VIJAND te overwinnen; doch zonder DEUGD DEUGT gij daar niet toe, — Gisteren praatten wij te*
sa-

samen; toen zeide hij: zie eens hoe die
ZWEED ZWERT. Ik ANDWOORDDE hem:
dat komt, dat hij zoo RAD geloopt heeft, om
dien RAT te vangen.

XXXIII. L E S.

Over de letters G en CH — V en F,
en inzonderheid over het onderscheid
tusfchen G en CH.

Als men naauwkeurig op de uitspraak let, dan
hoort men duidelyk, dat *voegen, zeggen, jaagen*
veel zachter uitgesproken worden dan
juichen, huichelen, lochenen enz. daarom spelt
men, door afleiding, *voeg, zeg, jaag* met G;
en *juich, hutchelaar* enz. met CH. — 'Er
zijn ook woorden, die in *uitspraak* bijna ge-
lyk zijn: maar in *betekenis* verfchillen; als

<i>agt</i> een getal	<i>acht</i> van achten
<i>dog</i> of <i>dogge</i> een hond	<i>doch</i> redegeevend woord
<i>digt</i> geflooten	<i>dicht</i> een vers of rijm
<i>nog</i> bijvoeging of ver- meerdering	<i>noch</i> eene ontkenning
<i>ligt</i> , ietsdat nietzwaar is	<i>licht</i> helder of klaar
<i>geflagt</i> of gedood	<i>geflacht</i> manlyk, of vrouwlyk
<i>gelag</i> of drinkgeld	<i>gelacheenvrolyk</i> gejuich
<i>wagt</i> van wagen	<i>wacht</i> van waaken.
<i>regt</i> , het tegenoverge- ftelde van krom	<i>recht</i> het geen billijk is,

En

En in het algemeen gebruikt men CH in alle woorden, die scherp uitgesproken worden b. v. *gedacht*, *kracht*, *nacht*, *wacht* enz: mits, dat de afleiding daar niet tegen strijde: want al zijn sommige woorden dan eens *scherp* van uitspraak, men moet de afleiding niet verwaarloozen, b. v. *magt* met *g*, want dat wordt afgeleid van *mogen*; *gebragt* van *brenge*; en meer anderen.

Eindelijk, CH wordt ook dikmaals als K uitgesproken; doch niet anders, dan in woorden van Griekschen afkomst als *Christus*, *Christoffel*, *Choor*, *Chaös*, en meer anderen, welke men dikwijls uitspreekt en schrijft *Kristus*, *Krissoffel*, *Koor*, *Kaös*, enz.

CH behoort als eene te samen gestelde letter onzer taale aangemerkt, en ook uitgesproken te worden, dat is, met één en niet met twee klanken, of zelfklinkers; dus, CH en niet Ce Ha, zoo als men de kinderen gewoonlijk laat spellen.

De V en F worden het best onderscheiden door te letten, wanneer men een woord zal uitspreken, of schrijven,

1. Op de uitspraak, als *vrouw*, *vraag*, *fraai*, *fontein*, enz.

2. Op de verschillende betekenis als: *vaam* en *faam*, *vel en fel*, *vier en fier*, *youwt* en *fout*, enz.

Op deze twee zaaken moet men zeer nauwkeurig acht geeven, of men zoude zich ligt vergisfen: want F wordt dikwijls zacht uitgesproken, als het volgend woord met eene klinkletter begint, b. v. *lof en dank* leest men als of 'er stond: *lovvendank*. — Integendeel klinkt de V scherp, als 'er eene scherpe medeklinker vooraf gaat: want men schrijft *af-*
vaam

vaaren, ont-vangen, ont-vonken, juf-vrouw, en men leest als of die woorden met *f* gespeeld waren, b. v. *affaaren, ontfanghen* (*), *ontfonken, juffrouw*, het welk niet goed gespeeld is; — daarom moet men wel letten op het woord, of de lettergreep alleen; en niet op een samengesteld woord, of eene reden.

Vervolgens stelt men tot eenen vasten regel, dat de *V* te zacht is, om een woord of eene lettergreep te sluiten; en daarom altijd met *F* in het enkelvoudige moet eindigen, waar men anders in het meêrvoudige de *V* moet gebruiken; b. v. *graf, brief, dief, schrijf* (†) enz.

XXXIV. L E S.

Over de Letters S en Z, C, Q en X.

Om de *S* en *Z* te onderscheiden moet men dezelfde regelen in acht neemen, als bij *V* en *F* geleerd zijn; dat is, dat men, om een woord te beginnen, moet letten:

1. Op de uitspraak, welke het meest al zeer duidelijk beslischt, of men *S*, dan *Z* moet gebruiken; b. v. in de woorden *Zuigen* en *Suiker*, *Zolder* en *Sollen*, *Zingen* en *Sisfen*.

2. Op

(*) Sommigen hebben wel de gewoonte dit woord dus te schrijven naar den klank: doch het deugt niet, dewijl het van *vangen* komt en de *V* dus oorspronkelijk tot het woord behoort.

(†) Dit noemt men: de *V* wordt welluidenheids halve met *F* verwisfeld.

2. Op de verschillende betekenis: want *Zaad* en *Zullen* zijn van eene geheele andere betekenis dan *Saad* en *Sullen*; wijders, dat de Z zoo min als de V om haare zachtheid eene sluitletter kan zijn: dat derhalven de S in haare plaats moet gesteld worden, b. v. *huis*, *baas*, → *glas*, enz. —

Dus moet men in zoodanige woorden van den regel van afleiding afzien, en op de uitspraak letten: want hoewel men in het meervouwige schrijft, b. v. *graven*, *dieven*, *huizen*, *baazen*, *glazen* enz. met V en Z, evenwel schrijft men in het enkelvoudige *graf*, *dief*, *baas*, *glas* enz. met F en S: dewijl, zoo als reeds gezegd is, de V en Z te zacht zijn, om als sluitletteren van een woord of lettergreep gebruikt te kunnen worden.

Wat de Letters C, Q, X en Y aangaat, deeze zijn eigenlijk vreemde letters, die tot de zuivere Nederduitsche taal niet behooren, en die wij wel konden misfen; inzonderheid de Q en X: want veel beter schrijft men *kwaad* en *kwellen* met *kw*, dan met *qu*; ook beter *zulks*, *rijksvorst*, met *ks* dan met *x*.

Over de Y is reeds breedvoerig in de XXVIII. Les gesproken. — En wat de C aangaat, die gebruiken wij, om bij de H te voegen, om daar door een scherper geluid, dan de G heeft, te verkrijgen, en als zoodanig moet men CH als eene letter op zich zelve, of eene samengestelde letter, beschouwen, gelijk dit reeds in de XXXIII. Les geleerd is. Wij behouden alleen die vreemde letters nog, om 'er eenige uitheemsche woorden mede te spelen,

F

len,

len, b. v. *Quinquagesima, Quintus, Xerxes, Xantippe, Claudius* en meer anderen. — Ook gebruikt men de C en Q in woorden, die uit eene andere Taal ontleend zijn, en echter door veelen als Nederduitschen aangemerkt worden, b. v. *october, comédie, content, catalogus, quantitie, quantiteit* enz. — Eindelijk gebruikt men die nog in eigen naamen, die van het latijn afkomstig zijn: als *Cornelis, Casparus, Catharina* enz.

Wij gebruiken ook nog eene spelling met PH, TH, RH en TIE: doch ook niet dan in woorden van uitheemschen oorsprong, b. v. PHARAÖ, PHARISEËN, THISIPHON, THEODOOR, MATTHEUS, KORINTHEN, *Rhijn, Rhone, Satisfactie, Notitie, Questie* enz. Deeze en dergelijke woorden moet men meest door het gebruik leeren; bij gevolg komt het 'er alleen op aan, om al die vreemde woorden van de Nederduitschen wel te onderscheiden, ten dien einde moet men 'er toch iets van leeren.

Dit, ondertuschen, houde men in het oog, dat, wanneer men vreemde of uitheemsche woorden wil schrijven, en in zijne redenen inlechten, men dit dan behoort te doen naar den aart dier taale, waar van zij afkomstig zijn, en in die spelling, welke hun toebehoort. Men maakt zich belachlijk door hier in te misfen. Dan men legge zich immer toe, ten einde ook ten deezen aanzien: niet uitgelagchen te worden, om zijne eigene taal, om het Nederduitsch, goed te spreken en te schrijven, en daar mede, daar die taal rijk genoeg is, om alle de denkbeelden, die wij vormen,

uit.

uitdrukken, alles althans in en met dezelve te schrijven, wat wij begeeren aan elkander medetedeelen.

XXXV. L. E. S.

Over de WOORDVOEGING in het
algemeen.

- Door WOORDVOEGING verstaat men:
1. De *overëenkomst* der woorden met betrekking tot elkander.
 2. De *beheersching*, die zij over elkander hebben.
 3. De *schikking* der woorden, ieder op zijne rechte plaats.

De *overëenkomst* der woorden bestaat hier in: dat alle woorden, welken bij het Zelfstandig Naamwoord geplaatst worden, of daar betrekking op hebben, ook met het Zelfstandig Naamwoord moeten overëenkomen in *gestacht*, *getal* en *naamval*; dat is te zeggen, als het Zelfstandig Naamwoord *Manlijk* is, dan moet het *Lidwoord*, het *Bijvoeglijk* Naamwoord of het *Vóórnaamwoord*, ook *Manlijk* zijn: — eh is het Zelfstandig Naamwoord *Vrouwlijk*, dan moeten de andere woorden ook *Vrouwlijk* zijn. b. v. *Een goed man, eene goede vrouw, mijn meester bemint mijnen vijfden broeder, zoo wel als mijne naartige zuster.* — Zoo is het ook met het *Enkelvoudige* en het *Meervoudige* gelegen; even zoo als het Zelfstandig Naamwoord

woord is moeten de andere woorden ook zijn: En in de buigingen hebben wij reeds gezien, hoe het Zelfstandig Naamwoord met de andere woorden overëenkomt in *Naamval*: b. v. in den *Werker* schrijft men **EEN GOED Meester** en in den *Lijder*. **EENEN GOEDEN Meester**.

De *Werkwoorden* komen met de Zelfstandige Naamwoorden overëen in getal, dat is: als het Zelfstandig Naamwoord *Enkelvoudig* is moet het *Werkwoord* ook *Enkelvoudig* zijn, en is het Zelfstandig Naamwoord *Meervoudig* dan moet het *Werkwoord* ook *Meervoudig* zijn, b. v. *Ik schrijf, de meester loopt, het kind speelt*; en in het *Meervoudige*, — *wij schrijven, de meesters loopen, de kinderen spelen*. Men zegt ook **JAN loopt en PIETER loopt**; maar beter **JAN en PIETER loopen**.

De *Deelwoorden* volgen dezelfde regelen als de *Bijvoeglijke Naamwoorden*. Zie de **XXIII. Les**.

XXXVI. L E S.

*Over de beheersching der woorden, of wel
over het onderscheiden gebruik van den
WERKER en LIJDER in het al-
gemeen; en van de Lidwoorden
DE en DEN in het bijzonder.*

Tot een goed begrip van de beheersching der woorden is het noodig, eerst en terstond
over

over het gebruik van het lidwoordjen **DE** te spreken.

Men gebruikt hetzelfde:

1. Als de Zelfstandige Naamwoorden *Vrouw-lijk* zijn, en dan gebruike men het zoo wel in het *Enkelvouwige* als *Meêrvouwige*.

2. Als de Zelfstandige Naamwoorden *Meêrvouwig* zijn zoo wel in het *Manlijk* als *Vrouw-lijk* geslacht.

3. In den **WERKER** van het *Manlijk* geslacht.

Het gebruik van het woordjen **DEN** volgt als van zelve uit de bovenstaande regelen: dat is, men gebruike het woordjen **DEN** niet anders, dan in den **LIJDER** van het *Manlijk Enkelvouwig*, maar daar toe is noodig, dat men de *Naamvallen*, naamlijk den *Werker* en den *Lijder*, wel weete te onderscheiden, en dat is niet ongemaklijk; de naamen *Werker* en *Lijder* toonen dit reeds aan, derhalven spreekt als van zelve, dat, als een persoon of eene zaak iets doet of werkt, men dan den *Werker*, en dus het woordjen **DE** gebruike; en als een persoon of zaak iets lijdt, of bewerkt wordt, dat men dan den *Lijder*, en dus het woordjen **DEN**, gebruike. Om nu den *Werker* en den *Lijder* gemaklijk te vinden, behoeve men slechts, onder-vraagender wijze, *Wie* te plaatsen voor het Werkwoord, en *wien* of *wat* achter hetzelfde, en het antwoord op het eerste zal den *Werker* en dat op het laatste den *Lijder* aanwijzen, b. v.

De goede vader bemint DEN braaven zoon, en DE braave zoon eert DEN goeden vader; DE meester prijst DEN vlijtigen jongen, maar verâcht DEN traagen; dus zal DE vlijtige

jongen DEN meester liefhebben, maar DE traage zal DEN meester verachten.

Wanneer men vraagender wijze zegt: *WIE bemint den braaven zoon? WIE eert den goeden vader? WIE prijst den vlijtigen jongen? WIE zal den meester liefhebben?* zal men vinden, dat het is *DE goede vader, DE braave zoon, DE meester, DE vlijtige jongen*, enz. waar uit dan blijkt, dat *de goede vader, de braave zoon, de meester, de vlijtige*, de werkers zijn der werkwoorden *beminnen, leeren, prijzen*, en *liefhebben*.

Wanneer men vraagender wijze, *WIEN of WIE* voor perfoonen, of *WAT* voor zaaken, achter het werkwoord plaatse, zal het antwoord den *Lijder* aanwijzen, b. v. *de goede vader bemint, WIEN? den braaven zoon. De braave zoon eert, WIEN? den goeden vader. De meester prijst, WIEN? den vlijtigen jongen*, enz.

XXXVII. L E S.

Over het gebruik van DE, DEN, EEN, EENE; eene voordzetting van de voorgaande Les.

Men gebruikt het woordjen *DEN* ook in de andere naamvalten, gelijk blijkt in de verbuiging van het *Manlijk Enkelvoudig*: maar dan staan de woordjens *van* of *aan* daar *vóór*, of, ten minsten men kan hen daar *vóór* plaatsen, of onderstelt dezelve daarbij: - b. v. *Ik zal het*
DEN

DEN meester zeggen; ik heb het DEN jongen afgenomen. In plaats van, of gelijk men ook kan zeggen, en wel eigenlijk behoort te zeggen: ik zal het AAN DEN meester zeggen, ik heb het VAN DEN jongen afgenomen. Hier uit volgt wederom, dat, als het Zelfstandig Naamwoord *Manlijk Enkelvoudig* is, men altijd het woordjen DEN gebruikt, behalven in den *Werker*.

Hier boven is geleerd, dat in den *Lijder* altijd het woordjen DEN gebruikt wordt: men moet, echter, op deezen regel eene kleine uitzondering in acht neemen; deeze is, dat, als er een woord bijstaat, het welk reeds eene lijdning aanduidt, men dan het woordjen DE en niet DEN gebruikt, b. v. *DE man is bemind, DE jongen wordt geslaagen*. Deeze woorden *man* en *jongen* schijnen wel in den *Lijder* te staan; doch wanneer men na ziet, het geen op het einde van de voorgaande les gezegd is, zal men vinden, dat *man* en *jongen*, indedaad *werkers* zijn, b. v. men vraage *wie is bemind? wie wordt geslaagen?* zoo zal men vinden, dat het is *de man* en *de jongen*; welke woorden, derhalven, *werkers* en geenszins *Lijders* zijn.

Om die zelfde reden moet men schrijven en zeggen: *DE Heer N. N. is schuldig*, of *DE Heer N. N. wordt verzocht* enz. en niet *DEN Heer*, gelijk veel geschiedt door de zulken, die der taale niet kundig zijn.

Men gebruikt in het *Krouwlijk geslacht* en in het *Manlijk Meêrvoudig* altijd het woordjen *DE*, en in het *Manlijk Enkelvoudig* altijd het woordjen *DEN*, behalven in den *Werker*.

Wat het onderscheiden gebruik der woorden *EEN, EENE* en *EENEN* betreft;

Men gebruikt in den *Werker* van het *Manlijk Enkelvoudig* het woordjen **EEN**, b. v. **EEN boek**, **EEN man**, enz. b. v. **EEN goed meester wordt bemind**, **EEN kwaade jongen wordt gestraft** enz. gelijk ook in het *onzijdig geslacht* in alle *Naamvallen*; indien men niet in een' verheven' stijl schrijft, b. v. **EEN kind**, **EEN huis**, enz.

Men gebruikt de woordjens **DE** en **EENE** in het *Vrouwlijk geslacht*, in alle *Naamvallen*, zonder uitzondering, met bijvoeging van de *Voorzetsels van en aan*: doch wanneer men die *Voorzetsels* niet bezigt, zegt men in den *tweeden* en *derden naamval* in het *Enkelvoudig DER* en *EENER*.

Men gebruikt altijd het woord **EENEN** in het *Manlijk geslacht*, in alle *naamvallen*, behalven in den *Werker*, b. v. **EEN goed knecht dert EENEN goeden baas**; Ook niet wanneer men in den *tweeden naamval*, in plaats van te schrijven **VAN EENEN vader**, ook wel schrijft **EENS vaders**: doch hier over in eene volgende les.

XXXVIII. L E S.

Over het onderscheiden gebruik van de woorden, MIJ, MIJN, MIJNE en MIJNEN.

Men moet vooräl opmerken, dat **MIJ**, een persoonlijk vóórnaamwoord zijnde, altijd den persoon uitdrukt, en niet verändert, en dat **MIJN** altijd eene bezitting uitdrukt en in zijne ver-

verbuiging verändert, b. v. *Hij heeft MIJ MIJN boek afgenomen.* — *Geeft MIJ het geld van MIJNEN broeder, of MIJNS broeders.*

Dit zelfde onderscheid heeft ook plaats tusfchen U en UW: *ik zal U UW speelgoed geeven; wij zullen U de boeken van UWEN broeder geeven.*

U is een naamval van het PERSOONLIJK Vóórnaamwoord GIJ, en het woord UW een BEZITEND Vóórnaamwoord; om hier in niet te dwaalen heeft men maar opteletten, of men tegen eenen *persoon*, of dat men van zijne *bezitting* spreekt: — spreekt men tegen eenen *persoon*, dan gebruikt men eene enkele U, b. v. *Ik zeg U de waarheid; vraagt hij U om een boek? ik heb U gehoord; zij zullen U niet verstaan, enz.*

En spreekt men van iets, het welk aan den *persoon*, tegen wien men spreekt, toebehoort, dan gebruikt men UW, b. v. *UW Vader, UW boek, UW hoofd, UW spraak, UW hoed, enz.*

Wat aangaat het onderscheid tusfchen de woorden *uw, uwe, uwen, uwer, en uws*, dit is bij de verbuiging der Vóórnaamwoorden reeds geleerd.

Men gebruikt het woord MIJN in het *manlijk* en *onzijdig* geslacht in den *Werker* en somtijds in den *Lijder* van het *Enkelvouwige*, even als het woord EEN.

Het woord MIJNE wordt gebruikt:

1. In het *Vrouwlijk geslacht*, zoo wel *Enkelvouwig* als *Meervouwig*, b. v. *MIJNE Moeder, MIJNE Zusters.*

2. In het *Manlijk Meervouwig*, b. v. *MIJNE Vaders, MIJNE Broeders.*

Het woord MIJNEN gebruikt men: in het

F 5

Man-

Manlijk Enkelvoudig, in den *Lijder* en ook in de andere naamvallen, somtijds met bijvoeging van de woorden *VAN* en *AAN*; somtijds ook met weglating van die woorden, b. v. *MIJN Vader gaf MIJNEN broeder een mooi bosk; MIJN broeder bedankte MIJNEN vader niet; en daarom nam MIJN vader het MIJNEN broeder weér af, en gaf het AAN MIJNEN neef.*

Vermits de overige *Vóórnaamwoorden* allen deeze zelfde regelen volgen, zoo is het niet noodig daar over nu meér, in het bijzonder, te spreken: het zal genoeg en van nut zijn eenige voorbeelden daar van optegeven, waar over de *Leerling* dan kan ondervraagd worden, waarom die woorden zoo, en niet *anders* gespeld worden. Zie hier dezelveu.

UWE zuster bemint HAAREN of ZIJNEN broeder. ZIJNE dochter bemint ONZEN broeder. MIJN broeder wordt door UWE nicht bemind, of, UWE nicht bemint MIJNEN broeder. UW zoon geeft HUNNEN zoon niets vooruit. EN HUN zoon geeft UWEN zoon niets vooruit. ZIJNE zoenen wandelen met UWE dochteren, en HUNNE dochters wandelen met ONZE zonen, enz.

XXXIX. L E S.

Over de woordjens EENS, EENER, VAN
EENEN, VAN EENE.

Het onderscheiden gebruik van de woorden EENS, EENER, VAN EENEN en VAN EENE bestaat hier in, dat de woorden EENS en EENER *alleen* in den *Eigenaar* gebruikt worden; daar de woorden VAN EENEN en VAN EENE in beiden, dat is, zoo wel in den *Eigenaar*, als in den *Derver* gebruikt worden. — Om nu deeze twee naamvallen van elkander te onderscheiden heeft men slechts op het volgende te letten. — In den *Eigenaar* is het Zelfstandig Naamwoord altijd van een ander Zelfstandig Naamwoord verzeld, of anders, in den *Eigenaar* is de eene *Zelfstandige zaak*, bezitter van de andere *Zelfstandige zaak*, welke door die Zelfstandige woorden, die elkander verzellen, uitgedrukt worden; het geen in den *Derver* zoo niet is; ook is de *Derver* altijd van een *Werkwoord* verzeld.

Onder deeze regelen kunnen nu alle *Vóórnaamwoorden* betrokken worden, vermits zij allen als het woord EEN verhoog worden: gelijk in de XI. en XII. Les over de verbuigingen geleerd is.

Zie hier nog eenige voorbeelden, waar over men den Leerling kan ondervraagen tot welk *geslacht*, *getal* of *naamval* zij behooren.

De

De zorg van den Vader (des Vaders), de liefde van de Moeder (der Moeder), het geduld van Job (Jobs geduld), de belangen van het Land ('s Lands belangen).

EEN kind viel van de trappen, bezeerde zich niet, door de goedheid van God, (Gods goedheid); het kreeg de hulp van EENEN man (EENS mans), en genoot de vriendschap van EENE vrouw (EENER vrouwe).

De vlijt van mijnen Broeder (mijns Broeders) en de gehoorzaamheid van uwe Zusters (uwer Zusteren) hebben de moeite en kosten van onze Ouders (onzer Ouderen) redelijk wel beloond.

Ik heb gehoord van EENEN braaven Man, die ook uit naam van zijne Vrouw (zijner Vrouwe) sprak; dat de traagheid van hunne Zoons, (hunner Zoonen) en de verkwisting van hunne Dochters (hunner Dochteren) hun het genoeg van hun leven (hunnes levens) benam. Wat zegt gij (gijlieden) van die Zoons (Zoonen) — wat dunkt u (ulieden) van die Dochters (Dochteren)?

X L. L E S.

*Over het onderscheid der woordjens
HEM en ZICH, HUN en HEN.*

Om het onderscheid van de woorden HEM en ZICH gemaklijk te bevatten, is het best, dat men

men eenige voorbeelden daar van voor zich neeme: — men lette op de volgenden.

Hij geeft HEM, *hij pijnigt* HEM, betekent, dat men dat eenen anderen doet; en, *hij geeft* ZICH, *hij pijnigt* ZICH, betekent, dat men zich zelven geeft of pijnigt, en niet eenen anderen, b. v. *Gelijk* HEM een *Vader ontfermt* over ZIJN *Kinderen*, *ontfermt* HEM DEN *Heere* over de *geenen*, die hem *vreesen*, is niet goed geschreeven: maar moet zijn: *Gelijk* ZICH een *Vader ontfermt* over ZIJNE *Kinderen*, *ontfermt* ZICH de *HEERE* over de *geenen*, die hem *vreesen*. JAN *bedriegt* HEM, MIETJEN *kleedt* HAAR, kan even zoo goed gezegd zijn als: JAN *bedriegt* ZICH, MIETJEN *kleedt* ZICH, wanneer zulks met de waare betekenis slechts overëenkomt: want, JAN *bedriegt* HEM, MIETJEN *kleedt* HAAR, betekent, dat zij dat eenen anderen doen; JAN *bedriegt* ZICH, MIETJEN *kleedt* ZICH, betekent, dat zij zich zelven bedriegen of kleeden en niet eenen anderen.

In de woorden HAAR en HEUR is geen wezenlijk onderscheid geleege; dat zijn maar verschillende tongvallen, of het is eene verkieslijke spelling. HEUR is van laater uitvinding dan HAAR, en mogelijk gekozen, om dat HAAR veel in den klank heeft van *hair* (betekenende het *hoofdhaar*) zoo als dat woord gewoonlijk wordt uitgesproken. Men gebruikt die woorden als de personen of zaaken, die de bewerking ondergaan, *Vrouwlijk* zijn, zonder onderscheid van *getal* of *naamval*, b. v. *gaa* HAAR of HEUR *zien*. *Zeg aan* HAAR of HEUR, *dat ik een brief van* HAAR of HEUR *verwagt*.

Het woord HEM laat zich gemaklijk bepaalen; want

want dat gebruikt men, als de werking op *een* manlijk persoon nederkomt, b. v. *Ik geef HEM, gij kent HEM, hij vroeg, of waagde HEM, wij zochten HEM, zij bedriegen HEM, —* bij gevolg, altijd HEM.

De woorden HUN en HEN gebruikt men als de werking op meêr *manlijke* persoonen, of zaken nederkomt, en dus in het *manlijk meer-vouwig*; b. v. *Het was een Paard VAN HUN zelve; ik geef HUN, hij vraagde HEN, ik ken HEN, hij zocht HEM, wij loenen VAN HUN, zij bedriegen HEM.* Men ziet uit deeze voorbeelden, dat HEN, in deezer voege, alleen in den *Lijder* wordt gebruikt, en HUN, in dem *Eigenaar, Ontvanger* en *Derver*.

Anderen schrijven altijd, in allen de hier voorgenomde naamvallen, HEN, en zulks, om HUN, gelijk het hier is, *persaonlijk*, niet te verwarren met HUN *bezitlijk*. Men zie in de **XI. Les** over de *Bezitlijke Voornaamwoorden*.

Men moet, ondertuschen, altijd wel opletten op het onderscheid tuschen het *persaonlijk* en *bezitlijk* HUN, even gelijk als tuschen het *persaonlijk* en *bezitlijk* HAAR, vooral in woorden van het onzijdig geslacht, dewijl daar bij het *bezitlijk* HUN en HAAR niet verhoogt wordt, b. v. HUN *bosch verstrekt HUN tot vermaak, HAAR bosch verschaft HAAR hout nog.*

XLI. L E S.

Over de woorden ALS en DAN.

Wanneer men twee zaaken met elkander vergelijkt, gebruikt men daar toe de woorden ALS of DAN.

Men gebruikt het woord ALS: wanneer twee zaaken met elkander vergeleeken en gelijk gesteld worden, b. v. *zoo groot ALS gij, zoo wit ALS sneeuw; moedig ALS een Leeuw, hard ALS steen*; of ook, wanneer ten aanzien van twee of meerder zaaken, door ontkenning wordt aangehouden, dat zij elkander niet gelijk zijn, b. v. *Hij is zoo groot niet ALS gij; het linnen is zoo wit niet ALS sneeuw*; enz. En, het woord DAN wordt gebruikt, wanneer men twee zaaken met elkander vergelijkt door tegenstelling of bij vergrooting, b. v. *niemand is grooter DAN hij, die zich zelven overwint; wat is wister DAN sneeuw? wie is moediger DAN een leeuw? staal is harder DAN steen*. Deeze tegenstelling maakt men ook door het bijwoordjen *meer* of *meerder*, en dus zegt men zeer goed: *wij allen weten zoo veel niet ALS de Meester: want de Meester weet MEER DAN wij allen*.

XLII. L E S.

Over het gebruik der Hoofdletters;

Men gebruikt de Hoofd- of Trekletters:

1. Bij het begin van iederen *volzin*.

2. Bij

2. Bij iederen nieuwen regel in *dicht*.
3. Bij *eigen naamen*, van Menschen, Steden, Dorpen, Zeeën, Rivieren, enz.
4. Bij kunstwoorden, als *Godgeleerdheid*, *Rechtsgleerdheid*, *Geneeskunde*, enz.
5. Bij de naamen van groote waardigheden en kunstenaars.
6. Bij woorden waar op de nadruk van den zin valt.

Ten aanzien van alle andere woorden moet men zich, in het schrijven, van het gebruik deezer letteren onthouden, om dat dezelve te plaatsen voorään, of in het midden van woorden, welke van geen bijzondere betekenis, of nadruk zijn, eene wanstaltige gedaante en houding aan het geschrift geeft. Men beoordeele de waarde van deezen regel uit het volgend voorbeeld: *Een Dom, lui en Booshartig Mensch wordt Van ieder Een veracht, moet veel Al, Wanneer Hij Oud Wordt, een kommerlijk leven Leiden, met Verscheurde Klederen loopen, of ook wel Met den bedelZak omzwerven.*

XLIII. L E S.

Over de Lees - of Zintekens.

Wat het gebruik van de *Lees- of Zintekens* aangaat, het zoude noodig en ook hier de plaats zijn, om desaangaande genoegzaam uitvoerig onderwijs te geeven, ware het niet, dat daar over reeds, op eene bevatlijke en niet min bevallige wijze, was gehandeld, in de *Verhandeling*

zing over het Kunstmatig Lezen, uitgegeeven door de MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN; daarin wordt derzelve gebruik (voor zoo verre zalks het leezen aangaat) duidelijk geleerd: dat is, voor zoo verre, dat men die tekens en derzelve gebruik leere kennen als zij reeds geplaatst zijn.

Doch om dezelve al schrijvende wél te leeren plaatsen, daar toe zijn niet alleen taalkundige, maar ook redenkundige regelen noodig; en daar toe is dit werkjen niet geschikt.

Genoeg zal het bij deezen zijn, met terugwijzing op de hier boven genoemde Verhandeling, de gebruikelijke *Lees- of Zinttekens* hier op te noemen.

Het eerste, 't welk in aanmerking komt, is

1. Het korte rustteken, of de *Comma*, dus getekend [,].

2. Het langer rustteken, of de *Comma punt*; dus getekend [;].

3. Het derde het teken van volstrekte rust, waarmede een volzin geslooten wordt; de *punt* genoemd [.].

4. De *Dubbele punt* [:] een teken niet alleen van langer rust dan de *Comma punt*: maar ook dienende, om toonverandering aanteduiden, waarom het voor de woorden *maar, doch, want* geplaatst wordt; en vervolgens ook gebruikt wordt, om te plaatsen voor eenige woorden uit den eenen of anderen schrijver aangehaald, of welke de beschrijving van iets bevatten.

5. Het *Verwonderings teken*, dus [!] getekend en achter eenen uitroep geplaatst.

6. Het *Vraag-teken* alleen achter eene vraag gebezigt [?].

Behalven deezē komen nog te pas: het teken van *inlating* [] — dat van *tusſchenreden* (°) — het *koppelseken* [-] — Het *deelteken* [··], gebruikt, wanneer in een woord twee klinkletters naast elkander komen, die ieder op zich zelve moeten uitgesproken worden; en als dan boven de tweede letter geplaatst. — De *dubbele Comma* [;] dienende, om eene rede van belang, van een ander ontleend, aantetuiden. Het teken van den *ſcherpen toon* [é] dat van den *zwaarentoon* [à] — dat van den *omgebogen toon* [ê] en eindelijk de, in sommige gevallen gebruikelijke, *wagtiēken* [— —] waar bij men nog voegen kan de ſomtijds gebruikelijke stippen [. . . .] als *beletſel-tekenen* of *tekenen van zinsafbreeking*; benevens het *afdelingsteken*, of de *Paragraaf* [§]. — Allen breeder behandeld in de meergenoemde Verhandeling.

XLIV. L E S.

Over het *afkappings-*, of *wegneemings-*teken.

Behalven alle de in de voorige Les opgenoemde Schrijftekenen is 'er nog een, waarvan zeer veel gebruik in het ſchrijven wordt gemaakt: en dat vooral in de Dichtkunst van eenen zeer grooten dienst is: dit is het *afkappings-*, *afwindings* of *wegneemings-teken*, het welk de gedaante heeft van het korte rust-teken of de Comma ['].

Dit teken wordt zeer veel gebruikt in de plaats van een of meer letteren, die men voor
of

of achter een woord of eene lettergreep weglaat, om daar door welluidenheid of verkorting te betrachten, en wordt als dan boven aan, voor of achter de letter geplaatst, voor of van achter dewelke eene letter is weggenomen, b. v.

'*Er*, '*k zal*, '*t huis*, '*t land*, '*morgens*, '*s avonds*, '*s lands*, *dit 's 't*; in plaats van: *daar*, *ik zal*, *het huis*, *het land*, *des morgens*, *des avonds*, *des lands*, *dit is het*. — als ook '*t huis*, *d'aard'*, *voer te huis*, *de aarde*, en *een'*, *mijn'*, *een'*, *hunne'*, *haar'*, in plaats van *eene* of *eenen*; *mijne* of *mijnen*; *hunne* of *hunnen* enz.

Nu zoude nog het derde deel der woordvoeging, ter behandelinge, volgen, naamelijk: *de schikking der woorden*, opderzelve rechte plaats: doch eigenlijk gezegd behoort het onderwijs daar van niet tot de eerste beginselen der spraake. Het is een onderwijs, waarbij het oordeel bijzonder te pas komt, en het welk volgen moet na den afloop, niet alleen van het geen in dit Leerboekjen vervat is, maar zelfs na of bij een goed *grammaticaal* onderwijs. Het is echter een onderwijs, het welk met opzicht tot onze Nederduitsehe Taal vooral noodzaaklijk is; en dat, offchoon het niet vermaaklijk moge zijn, en dus voor de jeugd, die de *gronden* der taale leert, verveelend is, nooit behoort verzuimd te worden, wanneer men deeze taal naar regelen en tot in de meeste volkomenheid wil onderwijzen.

D R U K F O U T E N .

Bl. 32. reg. 18. staat: van den — lees: van des

———— 22. ——— den, M. — lees: den M.

———— 25. ——— van den — lees: van des

———— 28. ——— *Manl.* en *Vrouwl.* — lees:
Manl. Enkelv. en Vrouwl. Enkelv.
